

Antisemitisme of Ajax-haat?

Een beschrijvend onderzoek naar antisemitisme in de reacties op
online voetbalfora

Naam student: Milan Baars

Studentnummer: 703246

Thesisbegeleider: Prof. dr. J.C. van Sterkenburg

Master Media Studies - Media & Journalistiek
Erasmus School of History, Culture and Communication
Erasmus University Rotterdam

Masterthesis

June 2024

Woordenaantal: 16550

ABSTRACT

Voetbal is mondiaal een zeer populaire sport. Binnen competities heerst er grote rivaliteit tussen teams en de verschillende supportergroepen, zo ook tussen Ajax en andere Nederlandse teams. Deze rivaliteit slaat soms door naar zeer onwenselijk gedrag, waarbij antisemitisme een groot probleem vormt. Waar dit gedrag eerder vooral in een fysieke setting rondom en tijdens wedstrijden werd vertoond, verplaatsen deze antisemitische uitingen zich, in de moderne maatschappij, ook naar het online domein. Eerder onderzoek toonde al aan dat tijdens de Klassieker (Ajax-Feyenoord) op algemene sociale media, zoals X, veel antisemitische berichten werden geplaatst. Deze sociale media zijn echter niet de enige digitale plek waar supportergroepen samenkomen. Tegenwoordig zijn er veel online voetbalfora waarbij één specifieke club centraal staat. Hier komen supporters van dezelfde club samen om nieuws en wedstrijden te bespreken in de commentsecties van de fora. Doordat op deze platforms mensen samenkomen met vergelijkbare meningen en opvattingen, zou dit kunnen leiden tot meer en extremere uitingen. Hierdoor zou antisemitisme wellicht vaker voor kunnen komen op deze clubspecifieke voetbalfora.

In dit onderzoek geprobeerd antwoord te geven op de onderzoeksvraag: *‘Hoe en in welke mate komt antisemitisme voor op online voetbalforums in Nederland?’*. Om deze vraag te kunnen beantwoorden zijn de comments van twee clubspecifieke voetbalfora geanalyseerd, namelijk FR12 (Feyenoord) en FCUtrecht.net (FC Utrecht). De reacties, geplaatst op topics rondom wedstrijden tegen rivaal AFC Ajax, zijn aan de hand van een thematische analyse onderzocht op eventuele antisemitische thema’s. Naast de hoofdvraag wordt er in dit onderzoek gekeken naar de ervaringen van moderators van deze voetbalfora, door middel van de deelvraag: *‘Hoe ervaren moderators het beheren van voetbalfora en het modereren van antisemitische reacties?’*. Om deze vraag te kunnen beantwoorden en de online voetbalcultuur beter te kunnen begrijpen, zijn er interviews afgenomen met een moderator van zowel FR12 als FCUtrecht.net.

Uit het onderzoek blijkt dat antisemitische reacties vaak en in vele vormen voorkomen op de clubspecifieke voetbalfora. Zowel impliciet als expliciet worden er antisemitische reacties geplaatst waarbij een woord als ‘Jood’ in een negatieve context wordt gebruikt, stereotypen worden benadrukt of verwijzingen worden gemaakt naar de Holocaust. Moderators ervaren de antisemitische reacties als zeer onwenselijk, maar de zelfidentificatie van Ajacieden als ‘Joden’ maakt het ingewikkeld een duidelijke grens te bepalen in het moderatiebeleid. Daarnaast maakt de grote hoeveelheid reacties het lastig de commentsecties handmatig te modereren. Het huidige onderzoek toont aan dat online-antisemitisme op clubspecifieke een duidelijk probleem is. Vervolgonderzoek zou zich kunnen richten op de analyse van comments op meer algemene voetbalfora, om zo het antisemitisme op het gehele Nederlandse online-voetbaldomein in kaart te brengen.

KEYWORDS: *Antisemitisme, Voetbal, Fora, Moderators, Racisme*

Inhoudsopgave

Abstract en keywords

1. Inleiding	5
1.1 Maatschappelijke relevantie	7
1.2 Wetenschappelijke relevantie	8
2. Theoretisch Kader	10
2.1 Antisemitisme in de maatschappij	10
2.2 Antisemitisme in voetbal.....	13
2.3 Antisemitisme op online voetbalmedia	16
3. Methode.....	21
3.1 Data-collectie: comments voetbalfora	21
3.2 Data-analyse: comments voetbalfora.....	22
3.3 Interviews moderators	23
3.4 Validiteit en betrouwbaarheid.....	24
4. Resultaten: thematische analyse.....	26
4.1 Impliciete en expliciete antisemitische reacties	26
4.2 Uiterlijke stereotypen	27
4.3 Gericht naar Ajacieden en anderen	28
4.4 Spreekkoren en liederen.....	30
4.5 Verwijzingen Tweede Wereldoorlog en Hamas.....	31
4.6 Context platforms en participanten interviews	32
4.7 Moderatiebeleid	33
4.8 Antisemitische reacties	34
4.9 Reacties op moderatiebeleid	36
5. Discussie.....	39
5.1 Hoeveelheid antisemitische reacties.....	39
5.2 Antisemitische thema's	41
5.3 Antisemitisme versus anti-Ajax-sentiment.....	44
5.4 Theoretische- en praktische implicaties	45
5.5 Limitaties en suggesties voor vervolgonderzoek.....	46
Referenties.....	49
Bijlage A – Codeboek thematische analyse.....	53

Bijlage B – Topic list interviews	54
Bijlage C – Transcript interview FR12	56
Bijlage D – Transcript interview FCUtrecht.net	72

1. Inleiding

Voetbal is een van de grootste sporten ter wereld. Ook in Nederland is voetbal de populairste sport van het land, waar ongeveer 1.2 miljoen mensen wekelijks trainen of wedstrijden spelen (KNVB.nl, z.d.). Naast het zelf beoefenen van de sport, zijn ook heel veel mensen supporter van hun favoriete club. Veel mensen zijn fan van Ajax, Feyenoord, PSV of een wat kleinere club uit hun regio.

AFC Ajax uit Amsterdam is de recordkampioen van Nederland en wordt gezien als een van de grootste voetbalclubs van Nederland. Rondom deze club heerst echter veel rivaliteit. Supporters van veel andere Nederlandse clubs uit de andere grote steden in Nederland, zoals PSV Eindhoven, Feyenoord Rotterdam, FC Utrecht en ADO Den Haag hebben een afkeer van Ajax, wat onderling zorgt voor spanningen tussen de supporters. Zo mogen er geen uitsupporters mee naar wedstrijden tussen Ajax en Feyenoord, vanwege verschillende extreme geweldsdelicten in het verleden. Ook worden er in voetbalstadions geregeld kwetsende spreekwoorden gerelateerd aan clubs gezongen, zo ook over Ajax. Dit beperkt zich vaak niet tot de bovengenoemde clubs, maar vindt plaats bij veel Nederlandse voetbalteams.

Hierbij wordt er vaak verwezen naar de vermeende Joodse achtergrond van Ajax. Hoewel Ajax niet officieel is opgericht als Joodse club, is de geschiedenis van de voetbalvereniging hevig verweven met de Joodse cultuur (Museum Sjoel Elburg, z.d.). Voor de Tweede Wereldoorlog had Amsterdam veel verschillende voetbalclubs en was Ajax de club in het oostelijke gedeelte van Amsterdam. In dit gebied woonden veel Joden, die vaak op de club waren en waar Ajax dus mee verbonden was. Enkele Joodse voetballers en bestuurders zijn ook lid geweest van de vereniging Ajax, waardoor de Joodse identiteit verbonden bleef aan de club (Museum Sjoel Elburg, z.d.).

In de voetbalstadions in Nederland klinken vaak antisemitische spreekwoorden gericht tegen Ajax en andere denigrerende termen over Joden en de Joodse cultuur. Een definitie van antisemitisme luidt: ‘verbale of actieve uitingen van antagonisme jegens de Joodse groep als zodanig, ongeacht of ze direct of indirect zijn, en of ze onbedoeld of bedoeld zijn’ (Van Arkel, 2009, p. 77). Een voorbeeld hiervan rondom voetbalwedstrijden vond plaats tijdens de wedstrijd FC Utrecht – Ajax in 2015, waar naar aanleiding van de antisemitische spreekwoorden een onderzoek is gestart door de aanklager van de KNVB (NOS.nl, 8 april 2015). Door dit incident tijdens FC Utrecht – Ajax in 2015, maar ook door andere vergelijkbare incidenten, zijn er bij veel van de wedstrijden tussen Utrecht en Ajax geen uitsupporters meer welkom en

is het meermaals voorgekomen dat verschillende delen van de tribunes leeg moesten blijven tijdens de wedstrijden.

Een ander voorbeeld van een antisemitisch incident rondom een Ajaxwedstrijd vond plaats in 2011, tijdens een wedstrijd tegen ADO Den Haag (Gerstenfeld, 2011, p. 629). Hierbij werden er door de fanatieke aanhang van Den Haag antisemitische spreekkoren gezongen, zoals: '*Hamas, Hamas, Joden aan het gas*'. De Stichting Bestrijding Antisemitisme spande als gevolg hierop een rechtszaak aan tegen de Haagse voetbalclub, waarna op last van de rechter het management van ADO Den Haag voorzorgsmaatregelen moest gaan nemen om vergelijkbare incidenten in de toekomst te voorkomen (Gerstenfeld, 2011, p. 629-630).

Hoewel deze incidenten in een fysieke omgeving plaatsvinden, wordt de online wereld ook steeds belangrijker. In de huidige maatschappij spelen sociale media een steeds prominentere rol, maar daardoor verplaatst ook onwenselijk gedrag, zoals antisemitisme en racisme zich naar de onlinesfeer (Kilvington & Price, 2019, p. 76-77). Uit dit onderzoek blijkt dat sociale media ervoor zorgen dat mensen publiekelijk hun meningen kunnen delen in een omgeving die zij ervaren als veilig, waarbij er voldoende privacy is. Dit leidt er echter ook toe dat meningen en opmerkingen die normaal gesproken niet openbaar zouden worden, nu in het publieke domein terechtkomen. Hierdoor worden er online ook veel scheldwoorden en beledigende opmerkingen geplaatst (Kilvington & Price, 2019, p. 76-77).

Dit betreft ook kwetsende antisemitische opmerkingen. Uit onderzoek van Seijbel, Van Sterkenburg en Oonk (2022, p. 839-844) blijkt namelijk dat antisemitische uitingen omtrent Ajax online vaak voorkomen, zowel expliciet als impliciet. In dit onderzoek werden tweets van voetbalfans gedurende het weekend waarin De Klassieker, Ajax tegen Feyenoord, werd gespeeld, geanalyseerd en bestudeerd op antisemitische uitingen. Uit dit onderzoek kwam naar voren dat steeds vaker antisemitische uitingen zich verplaatsen van een offline naar een online setting. Antisemitische spreekkoren die soms te horen zijn in stadions, kwamen in impliciete of expliciete vorm vaak voor op Twitter, evenals meer impliciete antisemitische verwijzingen (Seijbel et al., 2022, p. 839-844). Deze verwijzingen refereren vaak naar uiterlijke stereotyperingen en bevatten veelal scheldwoorden.

Daar waar op Twitter veel fans al online samenkomen, zijn er meer plekken waar fans online over voetbal discussiëren. Tegenwoordig hebben heel veel clubs specifieke fanforums, waar supporters het laatste nieuws over clubs kunnen volgen en het met medesupporters kunnen bespreken. Voorbeelden van zulke platforms zijn Ajax Showtime voor Ajax-fans, FR12 voor Feyenoord-fans en PSVFans voor supporters van PSV Eindhoven. In deze online setting zijn supporters vaak met veel gelijkgestemden. Op zo een platform zou een bepaald

echokamereffect kunnen ontstaan, waardoor mensen met dezelfde mening elkaar bevestiging geven en meningen en uitingen steeds extremer zouden kunnen worden (Interian et al., 2023, p. 3151-3152). Het is mede daarom interessant om te onderzoeken of en in welke mate antisemitisme ook op deze fanforums voorkomt.

De onderzoeksvraag van deze studie luidt als volgt: *'Hoe en in welke mate komt antisemitisme voor op online voetbalforums in Nederland?'*. Om deze vraag te kunnen beantwoorden zal er naar comments op fanforums van twee verschillende rivaliserende clubs van Ajax worden gekeken, namelijk: Feyenoord en FC Utrecht. De comments op deze fora zullen worden geanalyseerd, om zo een beter beeld te krijgen van het mogelijk gebruik van antisemitisme in deze online omgevingen.

Daarnaast zullen er interviews worden afgenomen met werknemers van voetbalfora, die over kennis van het moderatiebeleid beschikken. Met deze interviews zal geprobeerd worden meer context te geven aan het eerder uitgevoerde onderzoek en een antwoord te formuleren op de subvraag: *'Hoe ervaren moderators het beheren van voetbalfora en het modereren van antisemitische reacties?'*. Deze interviews zullen naar aanleiding van de uitkomsten van de analyse van de comments worden afgenomen, om zo de eventuele resultaten van de inhoudsanalyse van fanfora beter in een context te kunnen plaatsen en hiermee een completer beeld van de situatie te kunnen schetsen. Daarnaast zal het bijdragen aan het begrijpen van de online-voetbalcontext. Vragen die bij het interview centraal zullen komen te staan zijn bijvoorbeeld: *'Hoe komt antisemitisme voor op dit fanforum?'*, *'Herkennen jullie het beeld van de mate van antisemitische comments op fanfora?'* of *'Welke maatregelen worden er genomen om antisemitische of andere haatdragende comments te voorkomen?'*.

1.1 Maatschappelijke relevantie

Zeker in de huidige tijd, waarin door de intensivering van het Israëliësch-Palestijns conflict racisme en discriminatie weer sterker opstaat, is het belangrijk om hier onderzoek naar te doen. Door de oplopende spanningen komen zowel antisemitisme als moslimdiscriminatie veel voor in de huidige maatschappij. Daarnaast heeft de Nederlandse voetbalwedstrijd al meerdere jaren last van antisemitische incidenten tijdens en rondom wedstrijden tussen Nederlandse teams, voornamelijk rondom en tijdens wedstrijden van AFC Ajax. Hoewel de KNVB, samen met de landelijke overheid, al meerdere maatregelen heeft genomen om dit gedrag te bestrijden, heeft dit nog niet tot het gewenste resultaat geleid (College voor de Rechten van de Mens, 2024).

Online, in een nagenoeg anonieme omgeving, kan sociaal onwenselijk gedrag vaker voorkomen en kan gedrag ook extremer worden (Nitschinsk, Tobin & Vanman, 2022, 380-318). De anonimiteit van een dergelijke online omgeving vermindert namelijk het gevoel van sociale controle, waardoor mensen eerder geneigd zijn onwenselijk gedrag te vertonen. Door de intensivering van sociaal onwenselijk gedrag in het online domein, kunnen ook choquerende en kwetsende antisemitische uitingen online vaker voorkomen.

Door onderzoek is bekend geworden dat online voetbalmedia een bron van discriminatie kunnen zijn (Verloove, Kros & Broekroelofs, 2022). Hieruit blijkt namelijk dat online haatspraak een veel voorkomend fenomeen is en veel spelers te maken krijgen met online discriminatie. Voor de nationale politiek, de Nederlandse Voetbalbond (KNVB) en de clubs gerelateerd aan de fanforums is het zeer waardevol om te weten hoe antisemitisme, en andere vormen van discriminatie, voorkomen in online-omgevingen. Door dit duidelijk in beeld te krijgen, zouden er, op basis van de gedane bevindingen, gepaste (voorzorgs)maatregelen genomen kunnen worden om online antisemitisme en discriminatie tegen te gaan. Op deze manier zou voorkomen kunnen worden dat dit online sociaal onwenselijke gedrag extremer wordt of verder normaliseert.

1.2 Wetenschappelijke relevantie

Deze studie zou kunnen bijdragen aan de bestaande kennis over discriminatie in online media. Eerder onderzoek van Cleland (2014, p. 420-427) toonde al aan dat sociale media gerelateerd aan voetbal veel racistische en discriminerende reacties kunnen bevatten, waarbij voetbalsupporters zich proberen af te zetten van 'de ander'. Hierbij worden ook religieuze opvattingen van anderen in een negatieve context geplaatst, waardoor ook antisemitisme voor zou kunnen komen in de online-voetbalsetting. In de huidige literatuur is er al enig onderzoek gedaan naar antisemitische uitingen in een online-voetbalsetting, waarbij Tweets rondom de wedstrijd Ajax-Feyenoord werden geanalyseerd (Seijbel et al., 2022, p. 834-835). In een andere studie van Seijbel et al. (2023, p. 1305-1306) werd er daarnaast ook onderzoek gedaan naar de invloed van de Covid-19 pandemie op het online antisemitisme rondom voetbalwedstrijden. Ook deze studie richtte zich op het analyseren van Tweets rondom een wedstrijd tussen Ajax en Feyenoord. Er is echter weinig onderzoek gedaan naar het voorkomen van antisemitisme op andere online platforms. Daarom zou deze studie naar antisemitisme op online voetbalfora tot aanvullende, nieuwe of andere inzichten kunnen leiden, in het wetenschappelijke veld van racisme en antisemitisme op online media, om zo de

al bestaande literatuur aan te vullen.

Daarnaast richt dit onderzoek zich nadrukkelijk op de rol van het moderatiebeleid in het voorkomen van online discriminatie en antisemitisme. Door medewerkers van voetbalfora te vragen naar hun werkwijze, ervaringen en meningen op het gebied van online antisemitisme in de voetbalcontext, is het mogelijk om de eventueel gevonden resultaten in een context te kunnen plaatsen en zo meer concrete aanbevelingen te kunnen doen. Hiermee kan dit onderzoek een waardevolle aanvulling zijn op de bestaande literatuur en tot belangrijke inzichten komen om online antisemitisme in de maatschappij te verminderen.

2. Theoretisch kader

2.1 Antisemitisme in de maatschappij

Antisemitisme is een lastig begrip om te definiëren en de bestaande literatuur kent vele verschillende interpretaties van het fenomeen. Zoals al eerder in deze studie benoemd, kan antisemitisme worden gedefinieerd als ‘verbale of actieve uitingen van antagonisme jegens de Joodse groep als zodanig, ongeacht of ze direct of indirect zijn, en of ze onbedoeld of bedoeld zijn’ (Van Arkel, 2009, p. 77). Deze definitie gaat heel concreet in op het gedrag wat geuit wordt wanneer er sprake is van antisemitisch handelen. De aanleiding van het antisemitische gedrag wordt echter niet besproken.

In een ouder onderzoek van Berger (1986, p. 3) wordt antisemitisme op twee verschillende manieren gedefinieerd, waarbij er meer aandacht is voor de achterliggende redenen van het vertoonde gedrag. De eerste definitie die in het onderzoek gegeven wordt, luidt: ‘vijandigheid jegens Joden als groep die geen legitieme oorzaak heeft of elke redelijke, ethische reactie op een daadwerkelijke provocatie ver te boven gaat’ (Berger, 1986, p. 3). Daarnaast wordt een tweede definitie gegeven, die luidt als volgt: ‘een pejoratieve perceptie van Joodse fysieke of morele eigenschappen die ofwel volledig ongegrond is of het resultaat is van irrationele generalisatie en overdrijving’ (Berger, 1986, p. 3). Deze definities van antisemitisme beschrijven de achterliggende redenen van het vertoonde gedrag als ongegrond en irrationeel, en gebaseerd op overdrijving en generalisatie. Voor dit onderzoek zullen zowel de definities van Berger als de definitie van Van Arkel de leidraad zijn bij het bepalen van antisemitisme in de reacties op de voetbalfora. Hierdoor zal er gelet kunnen worden op alle vijandige en ongepaste reacties jegens Joden, direct of indirect, zonder daarbij te hoeven beoordelen of de reageerder daadwerkelijk de intentie had om Joodse mensen of de Joodse bevolking te kwetsen. Onbedoelde antisemitische reacties kunnen tevens ook aanstootgevend of kwetsend zijn.

Daar waar de genoemde definities van Berger in gaan op de redenen van het gedrag, wordt in beide definities niet gesproken over de verschillen in de oorsprong van het antisemitisme. De term antisemitisme stamt uit de 19^e eeuw, maar discriminatie jegens Joden is een veel ouder verschijnsel (Amnesty International, z.d.). Al in de Middeleeuwen vonden Jodenvervolgingen plaats en werden Joden beschuldigd van bepaalde misdaden, zoals het hebben van een pact met de duivel. Door het Christelijke geloof werden joden als het kwaad gezien, waardoor er meer geweld ontstond tegen de Joodse bevolking. Hierbij ontstond bij de kruistochten een anti-Joods sentiment (Wallet, 2017, p. 38) Daarnaast hebben Joden

eeuwenlang te maken gehad met bepaalde stereotypen, zoals bijvoorbeeld het stereotype dat Joden gierig en altijd met geld bezig zijn (Berinsky & Mendelberg, 2005, p. 848). Ook dit stereotype stamt uit De Middeleeuwen, omdat de Joden toen der tijd een belangrijke rol speelde in het economische systeem (Wallet, 2017, p. 39-40). Het Joodse volk fungeerde vaak als een soort bank die leningen verstrekten aan Christenen. Hierbij ontstonden echter spanningen, waardoor het stereotype dat Joden gierig zijn werd gecreëerd (Wallet, 2017, p. 39-40).

In deze tijd werd er ook een heel duidelijk beeld gecreëerd dat Joden ‘de ander’ waren. Ze werden hierbij afgezet tegen de Christenen, volgers van het Christendom, de grootste en machtigste godsdienst in De Middeleeuwen (Wallet, 2017, p. 49-50). Ze werden zo veel mogelijk buiten de christelijke gemeenschap geplaatst en de anti-Joodse opvattingen bleven bestaan. In veel landen werden Joden verbannen, terwijl in andere gebieden Joden onder strenge regels mochten blijven leven. Slechts enkele landen, bijvoorbeeld De Nederlandse Republiek en Polen, waren toleranter tegenover de Joodse bevolking, waardoor veel Joden zich in deze landen vestigden.

Deze stereotypen en het beeld van ‘de ander’ zijn vandaag de dag nog niet de wereld uit. Uit onderzoek van Bergmann (2013, p. 1-2) blijkt dat discriminatie jegens Joden anders van karakter is dan discriminatie jegens andere etnische- en/of culturele groepen. In sommige gevallen richt discriminatie jegens Joden zich namelijk nog steeds op stereotypen die vanuit het verleden zijn ontstaan. Met deze stereotypen worden Joden van de huidige generatie nog steeds geconfronteerd. Dit zijn bijvoorbeeld de stereotypen dat Joden in het geheim de economie of politiek domineren of dat Joden enkel loyaal zijn aan Israël, en niet naar de landen waar zij wonen. Volgens Bergmann (2013, p. 1-2) bestaat het antisemitisme hedendaags vooral uit vijandigheden die zich door historische tradities hebben ontwikkeld in verschillende landen. Dit kan te maken hebben met de christelijke tradities van een land, waarbij het Jodendom als minderwaardig geloof wordt gezien. Dit wordt door Bergmann (2013, p. 5-6) traditioneel anti-Judaïsme genoemd. Hierbij spelen oude christelijke opvattingen over Joden een negatieve rol in de hedendaagse samenleving van landen, zoals bijvoorbeeld in Polen of Spanje.

Dat antisemitisme hedendaags bestaat uit vijandigheden die zich door historische tradities hebben ontwikkeld, kan ook te maken hebben met de rol die landen hebben gespeeld tijdens de Tweede Wereldoorlog, waarvan de gevolgen vandaag de dag nog te merken zijn. In de Tweede Wereldoorlog en tijdens de Holocaust werden de stereotypen en negatieve denkbeelden over Joden extreem aangewakkerd en verspreid onder de bevolking. In de

propaganda van Nazi-Duitsland werd de Joodse bevolking op extreme wijze als ‘de vijand’ neergezet, waarbij werd gesteld dat Joden een bedreiging waren voor de wereld en het Duitse volk (Herf, 2006, p. 33). De rol die landen tijdens de Tweede Wereldoorlog hebben gespeeld, heeft nu nog zijn uitwerking op de maatschappij. In sommige landen zijn nog steeds groepen met antisemitische denkbeelden, bijvoorbeeld neo-Nazi's of extreem nationalistische groepen in Duitsland en Italië (Judaken, 2008, p. 540).

In het artikel van Bergmann (2013) wordt verder nog een andere vorm van antisemitisme besproken. Bergmann noemt dit ‘het nieuwe antisemitisme’ en stamt vooral uit kritiek op Israël (Bergmann, 2013, p. 4-5). In deze vorm van antisemitisme wordt Israël collectief gezien als Joods. Deze vorm van antisemitisme is nauw verwant met antizionisme, een opvatting die tegen het bestaan van een Joodse staat is. Vooral in het Midden-Oosten lopen de spanningen hoog op tussen Islamitische landen en Israël, waar het Israëliisch-Palestijns conflict aan ten grondslag ligt (Cohen et al., 2009, p. 290). In het onderzoek van Cohen et al. (2009, p. 292) wordt gesteld dat haat en kritiek richting Israël in sommige gevallen een verkapt vorm van antisemitisme is. Iets wat heviger wordt naarmate de spanningen rondom dit conflict oplopen.

Naast spanning tussen Israël en andere landen in het Midden-Oosten, spelen tegenwoordig de groeiende digitalisering en de groei van sociale media ook een rol in het hedendaagse antisemitisme. Volgens onderzoek van Zannettou et al. (2018, p. 795) ontstaan er steeds meer online groepen waarin extreemrechts-gedachtegoed wordt gedeeld in de vorm van grappen en memes. Hier vindt volgens het onderzoek van Zannettou et al. (2018, p. 795) ook antisemitisme plaats. Ook hierbij worden veel antisemitische opmerkingen geplaatst als kritiek op Israël, maar vaak bevatten deze opmerkingen toch verwijzingen naar bepaalde bestaande stereotypen over Joden (Schwarz-Friesel, 2019, p. 330). Er worden bijvoorbeeld cartoons en foto's gedeeld waarin stereotyperende uiterlijke kenmerken worden benadrukt, ingespeeld wordt op zogenaamde gierigheid van Joden en het stereotype beeld van machtige Joden in de politiek en wereldeconomie (Schwarz-Friesel, 2019, p. 319-320). Ook uit een onderzoek van Bjola en Manor (2020, p. 3) blijkt dat online antisemitisme in de afgelopen jaren is toegenomen. Hierbij wordt gesteld dat dit niet los te zien is van de stijging in offline antisemitisme. Hierbij worden er steeds meer berichten die haatdragende taal richting Joden bevatten gestuurd. In 2018 zijn er alleen al in Engelse berichten 4.2 miljoen antisemitische tweets gestuurd (Bjola & Manor, 2020, p. 3). Door deze omvang van het probleem kan ook online antisemitisme niet genegeerd worden wanneer het begrip antisemitisme besproken wordt.

2.2 Antisemitisme in voetbal

Net zoals in andere delen van de maatschappij, komt antisemitisme ook voor in de voetbalwereld. In de voetbalwereld zijn er verschillende clubs die zich associëren met de Joodse identiteit en waarvan vooral de fans deze ook naar buiten toe uitdragen. Twee voorbeelden van deze clubs zijn Tottenham Hotspur FC uit Londen en AFC Ajax uit Amsterdam. De supportersgroepen van beide clubs verwijzen naar zichzelf als respectievelijk ‘*Yids*’ en ‘Superjoden’. Hoewel deze fans de termen hebben geadopteerd als geuzennaam, gebruiken fans van rivaliserende teams, de termen als scheldwoorden, wat vaak samengaat met antisemitische verwijzingen, zoals blijkt uit onderzoek van Poulton (2016, p. 1983). Dit uit zich vaak in de vorm van symbolen of handgebaren geassocieerd met de nazi’s, antisemitische spreekwoorden of het maken van sissende geluiden, wat verwijst naar het vergassen van Joodse mensen in concentratiekampen tijdens de Tweede Wereldoorlog.

De Joodse identiteit van Tottenham Hotspur stamt uit de geografische ligging in Londen, door gevestigd te zijn in een wijk waar van oorsprong veel Joden woonden (Poulton, 2016, p.1985). Hoewel de fans van Tottenham Hotspur de geuzennaam ‘*Yids*’ hebben omarmd en zelf in hun ogen op een positieve manier gebruiken, gebruiken rivaliserende teams de bijnaam om de tegenstander te kwetsen. Hier gaan de antisemitische stereotypen en verwijzingen naar de Tweede Wereldoorlog mee gepaard (Poulton, 2016, 1985-1986). Daarnaast kan er getwijfeld worden of het gebruik van de term ‘*Yid*’ of ‘Jood’ als geuzennaam wel iets positiefs is. De termen op zichzelf dragen namelijk in veel situaties een kwetsende antisemitische boodschap met zich mee, waarbij het rivaliserende teams ook de kans geeft om op een extremere manier deze bijnaam te misbruiken (Curtis, 2019, p. 280). Zo worden de termen vaak gecombineerd met scheldwoorden of worden de termen zelf als scheldnaam gebruikt.

De manier waarop fans van Ajax Amsterdam zichzelf identificeren met de Joodse identiteit, is vergelijkbaar met de manier waarop de fans van Tottenham Hotspurs dat doen. Zoals al eerder besproken heeft de Amsterdamse club ook een band met de Joodse bevolking waarmee ze vroeger in dezelfde wijk gevestigd waren. Terwijl er tegenwoordig in de club zelf weinig terug te zien is van de Joodse identiteit, hebben de supporters deze wel omarmd en eigen gemaakt, waardoor het een groot onderdeel is van de fancultuur van de club (Verhoeven & Wagenaar, 2021, p. 141). Fans van rivaliseerde teams gebruiken deze Joodse identiteit tegen Ajax, wat ook weer gepaard gaat met antisemitisme, waardoor spreekwoorden als ‘*Hamas, Hamas, Joden aan het gas*’ of ‘*we gaan op Jodenjacht*’ vaak in Nederlandse voetbalstadions te horen zijn (Verhoeven & Wagenaar, 2021, p. 141).

Antisemitisme in het voetbal blijft echter niet beperkt tot enkel Engeland en Nederland. In veel landen zijn er voetbalclubs die als Joods worden aangeduid of waarvan de fans deze Joodse identiteit hebben omarmd (Stratton, 2015, p. 293-294). Naast Tottenham en Ajax, wordt in Duitsland Bayern München als ‘Joods’ gezien, MKT Budapest in Hongarije, Austria Wien in Oostenrijk, AS Roma in Italië en ook in Polen en Argentinië zijn clubs die met de Joodse identiteit verbonden zijn (Stratton, 2015, p. 294).

Het antisemitisme tijdens en rondom voetbalwedstrijden in Italië heeft een andere oorsprong dan bijvoorbeeld in Engeland of Nederland. Veruit de meeste antisemitische incidenten spelen hierbij rondom de club Lazio Roma. De fanatieke supporters van Lazio Roma hebben zich sinds het regime van Mussolini, dictator van Italië gedurende de Tweede Wereldoorlog, verbonden gevoeld met het fascisme en hebben sterke nationalistische en fascistische sentimenten (Kassimeris, 2011, p. 683). Zo wordt door de harde kern van supporters regelmatig het volkslied gezongen, terwijl zij de fascistische groet gebaren. Verder zijn er meerdere incidenten bekend waarbij er sprake was van sterk antisemitisch gedrag. Een voorbeeld hiervan is de antisemitische casus rondom de Nederlandse voetballer Aron Winter, die in 1992 de overstap maakte van Ajax naar Lazio. Door zijn huidskleur en zijn relatie met de ‘Joodse’ voetbalclub Ajax, was de harde kern van Lazio verbolgen over zijn komst (Stratton, 2015, p. 294). Op zijn eerste training bij de Italiaanse club werden spandoeken getoond waarop hakenkruisen te zien waren, gepaard met teksten die duidelijk maakten dat hij niet welkom was. Pas nadat Winter zelf openlijk verklaarde dat hij geen Joodse achtergrond had, werd hij door een deel van de fans geaccepteerd.

Maar ook uit andere voorbeelden blijkt het antisemitisme bij Lazio Roma. Voor een wedstrijd tussen Tottenham Hotspurs en Lazio werden tientallen Engelse fans met messen aangevallen en verwond door de harde kern van Lazio, waarbij teksten als ‘Joden Tottenham’ en ‘Free Palestina’ werden geroepen (Stratton, 2015, p. 300). Daarnaast werden er tijdens een wedstrijd tegen AS Roma door de fans van Lazio Roma afbeeldingen van Anne Frank getoond, om zo de Joodse identiteit van AS Roma te ridiculiseren (Curtis, 2019, p. 279). Dit zijn slechts enkele voorbeelden van het antisemitische gedrag van de fans van Lazio Roma, dat stamt uit sterke nationalistische en fascistische overtuigingen. Ook in andere landen en voetbalcompetities, zoals bijvoorbeeld in Duitsland, wordt er door rechts-extremistische supportergroepen, bij antisemitische spreekkoren vaak verwezen naar de Holocaust (Curtis, 2019).

Daarnaast komt het antisemitisme dat stamt uit historische achtergrond van landen op basis van geloofsovertuigingen, ook voor in het mondiale voetbal. Dit is namelijk het geval in

de Poolse voetbalcompetitie. Het antisemitisme in Polen stamt uit religieuze conflicten tussen het Christelijke geloof en het Jodendom, en dit heeft zijn uitwerking gehad op de voetbalcompetitie. Hierbij staat de rivaliteit tussen Wisla Kraków en Cracovia Kraków centraal. Wisla Kraków is een traditioneel christelijke voetbalclub, terwijl Cracovia een meer diverse traditie heeft. In de periode voor de Tweede Wereldoorlog kwam het antisemitisme in heel Europa langzaam opzetten, zo ook in Polen (Brunssen & Schüler-Springorum, 2021, p. 52). Terwijl veel Poolse clubs probeerden Joden te weigeren bij hun verenigingen, omarmde Cracovia Kraków deze spelers juist en gaf ze een plek bij hun vereniging (Lenartowicz & Karwacki, 2005, p.100). Vanuit deze achtergrond heeft Cracovia nog steeds een Joodse identiteit en achtergrond.

Tussen deze twee teams heerst extreem veel rivaliteit en de wedstrijd tussen deze twee teams wordt aangeduid als *'The Holy War'*. De fans van deze twee teams hebben als enige teams in Polen geweigerd het 'Poznan-pact' te ondertekenen, een pact dat moet voorkomen dat supportersgroepen dodelijke wapens bij zich dragen en gebruiken tijdens geplande of spontaan ontstane gevechten tussen beide supportersgroeperingen (Brunssen & Schüler-Springorum, 2021, p. 52). Tijdens conflicten en wedstrijden tussen beide teams wordt vaak terugverwezen naar de Joodse identiteit van Cracovia, waarbij de supportersgroep van Cracovia net zoals de fans van Tottenham Hotspurs en Ajax Amsterdam deze identiteit hebben omarmd (Brunssen & Schüler-Springorum, 2021, p. 53) en waarbij de rivaliserende fans, Wisla Kraków, deze identiteit tegen hun rivaal gebruikt

Bij dit voorbeeld, maar ook bij andere gevallen, is de interpretatie van de fans van hun eigen gedrag interessant. De fans van Wisla Kraków vinden hun gedrag zelf namelijk niet beledigend of antisemitisch (Brunssen & Schüler-Springorum, 2021, p. 53). Omdat de fans van de rivaliserende club die identiteit hebben omarmd, vinden zij dat enige kwetsende opmerkingen niet antisemitisch zijn, maar slechts gericht zijn op het kleineren en beledigen van de rivaal. In een verklaring benadrukken de fans van Wisla dat elk verbaal en fysiek geweld nooit persoonlijk gericht is naar Joodse personen (Brunssen & Schüler-Springorum, 2021, p. 53).

Deze houding tegenover het antisemitische gedrag van de fangroepen komt ook naar voren in het onderzoek van Verhoeven en Wagenaar (2021, p. 141). De rivaliserende fangroepen van Ajax claimen bijvoorbeeld dat hun verbale uitingen niet zijn gericht op Joodse mensen, maar enkel naar de supporters van Ajax. Hierbij wordt gesteld dat achter de discriminerende en kwetsende spreekwoorden geen racistische en antisemitische motieven zitten. (Verhoeven & Wagenaar, 2021, p. 141). Uit onderzoek van Spaaij (2008, p. 102) blijkt dat

voor veel fans de antisemitische spreekkoren en symbolen deel zijn van een bepaalde voetbalcultuur en dat het gebruik van deze dan ook niet buiten de context van de voetbalrivaliteit gezien moet worden. Het woord ‘jood’ zou in deze context los gezien moeten worden van antisemitisme en de joodse cultuur en enkel in verband gebracht moeten worden met Ajax en Amsterdam.

Het zijn dus de supportersgroepen van rivaliserende teams die elkaar tijdens en omtrent wedstrijden, in de fysieke wereld, proberen te beledigen en uit te dagen, waarbij in sommige gevallen dus antisemitische spreekkoren worden gebruikt om dit te bereiken. Hoewel fans hierin verwijzen naar de rivaliserende club en dit wellicht niet intentioneel is om de Joodse bevolking te kwetsen, zijn zulke uitingen wel degelijk antisemitisch. Bij de definitie van antisemitisme van Van Arkel (2009, p. 77) wordt heel duidelijk benoemd dat antisemitisme niet per se intentioneel hoeft te zijn. In de situatie van de voetbalfans is dit het geval.

De opmerkingen, spreekkoren en kwetsende uitingen die de rivaliserende supportersgroepen doen, kunnen wellicht enkel bedoeld zijn voor de voetbalclub en de supporters van de club die zich identificeren met de Joodse cultuur. Dit neemt echter niet weg dat bijvoorbeeld verwijzingen naar de Holocaust en de stereotypen over Joden kwetsend kunnen worden gevonden door Joodse mensen die buiten de voetbalcontext staan. Daarbij, zoals ook gesteld wordt in het artikel van Verhoeven en Wagenaar (2021, p. 143), zijn er bepaalde uitingen die de voetbalcontext te buiten gaan. Deze uitingen verwijzen op geen enkele manier naar een element binnen het voetbal en dragen enkel een antisemitische boodschap met zich mee. Door dergelijke uitingen structureel te negeren, wordt de kans op antisemitisme in de maatschappij groter. Daarnaast moet de voetbalcontext niet in een uitzonderingspositie worden geplaatst, waarbij discriminerende en antisemitische uitingen worden gedoogd, enkel omdat de fans het niet op een discriminerende of antisemitische manier bedoelen. Daarom zal in deze studie alle antisemitische uitingen ook daadwerkelijk als antisemitisch beschouwd worden, ook als deze uitingen wellicht niet als intentioneel antisemitisch bedoeld waren.

2.3 Antisemitisme op online voetbalmedia

In de huidige maatschappij blijft het echter niet bij incidenten rondom en in het stadion. Tegenwoordig zijn er veel fans en supportersgroepen te vinden op verschillende online platforms, waar zij de wedstrijden en gebeurtenissen met elkaar bespreken. Uit onderzoek van Kilvington et al. (2022, p. 856) blijkt dat op online voetbalmedia veel

verschillende vormen van discriminatie en racisme vaak voorkomen. Thema's als bijvoorbeeld islamofobie en homofobie komen veel voor op online voetbalmedia. Daarnaast wordt dit vertoonde gedrag nauwelijks goed herkend en erkend door gebruikers van de online voetbalplatforms. Ook het onderzoek van Cleland (2014, p. 420-427) laat zien dat sociale media gerelateerd aan voetbal veel racistische en discriminerende reacties bevatten. In deze studie blijkt voornamelijk dat veel fans op deze online voetbalmedia zich af willen zetten van 'de ander', waardoor vaak elementen als huidskleur of religie op een negatieve manier worden benadrukt in geplaatste reacties (Cleland, 2014, p. 420-427).

Ook naar antisemitisme in de online voetbalsetting is onderzoek gedaan. Uit een studie van Seijbel et al. (2022, p. 844) blijkt namelijk dat op zowel expliciete als impliciete manier, antisemitisme voorkomt in de online setting rondom wedstrijden. In deze studie werden tweets verzameld en geanalyseerd rondom de wedstrijd Ajax-Feyenoord van 17 januari 2021 (Seijbel et al., 2022, p. 838). Hieruit kwam naar voren dat de term 'Jood' of vergelijkbare verwijzingen op drie manieren werden gebruikt in de tweets: in kwetsende of beledigende tweets, in tweets waarin (kwetsende) spreekwoorden werden verwerkt en als indicatie van zelfidentificatie van Ajaxsupporters. Zo werden er tweets geplaatst waarin de tekst 'kankerjoden' stond, waarin werd verwezen naar een spreekwoord met de tekst 'alle Joden aan het gas' en waarin Ajaxleden zichzelf 'Joden' noemden en hierbij het uiterlijke stereotype over Joden van het hebben van een grote neus oarmnden. In de tweets kwam antisemitisme dus zowel impliciet als expliciet voor. Hiermee werd aangetoond dat het gedrag dat in een offline setting plaatsvindt, wordt gekopieerd naar het online domein. Het gedrag dat rondom voetbalwedstrijden en in voetbalstadions wordt vertoond door groepen fans, wordt in vergelijkbare vormen ook online vertoond (Seijbel et al., 2022, p. 844).

Ook in een later onderzoek van Seijbel et al. (2023, p. 1317) blijkt dat antisemitisme rondom voetbalwedstrijden online vaak en veel voor komt. In deze studie werd gevonden dat naast het antisemitisme gericht naar Ajax en Ajax' supportersgroepen, antisemitisme zich ook richt op de Koninklijke Nederlandse Voetbalbond (KNVB). Hierbij heerst bij fans van rivaliserende clubs van Ajax het sentiment dat de KNVB pro-Ajax is en Ajax voortrekt en bevoordeelt vergeleken met andere clubs. Dit negatieve sentiment uit zich online ook in antisemitische verwijzingen gericht op de KNVB, waarbij de bond de naam 'Koninklijke Nederlandse Jodenbond' krijgt toebedeeld door fans van rivaliserende clubs (Seijbel et al., 2023, p. 1317).

Beide onderzoeken van Seijbel et al. (2022; 2023) richtten zich op het analyseren van Tweets rondom voetbalwedstrijden. Uiteindelijk bleek in de studie van Seijbel (2022, p. 839)

dat van de 10529 geanalyseerde Tweets, 111 Tweets een antisemitisch thema bevatten, wat neerkomt op een percentage van 1.05%. In het andere, overgrote, deel van de Tweets werd er op een andere manier gesproken over de wedstrijd. Naast Twitter, het huidige X, komen ook op fanfora veel supporters samen om gebeurtenissen rond hun eigen club te bespreken. De voetbalfora kunnen algemene websites zijn waarop het algehele nationale en internationale voetbal wordt besproken, maar er zijn ook verschillende voetbalfora die specifiek gericht zijn op al het nieuws rondom en de wedstrijden van een enkele club. Voorbeelden hiervan zijn Ajax Showtime, gericht op Ajax Amsterdam, en FR12, een forum gericht op Feyenoord Rotterdam. Op verschillende topics kunnen fans hier op een anonieme manier comments achterlaten en met elkaar het laatste nieuws en wedstrijden van hun favoriete club bespreken.

Onderzoek toont aan dat online anonimiteit leidt tot meer antisociaal gedrag, omdat morele normen en psychologische beperkingen voor mensen kunnen wegvallen (Cho et al., 2012, p. 3043; Kilvington & Price, 2019, p. 66). De anonimiteit van de online setting kan ervoor zorgen dat mensen zich minder beperkt en losser voelen, waardoor ze zich sterker uitdrukken (Kilvington & Price, 2019, p. 66). Dit maakt het ook gemakkelijker voor individuen om de eigen online persoonlijkheid te scheiden van hoe iemand zich in de ‘echte’ wereld gedraagt, waardoor mensen zich minder geremd voelen door hun eigen normen en waarden (Kilvington & Price, 2019, p. 66). Verder speelt ook de onzichtbaarheid van de online setting mee in het stimuleren van antisociaal gedrag. Volgens Kilvington en Price (2019, p. 67) krijgen de mensen die kwetsende opmerkingen plaatsen de gevolgen bij de ontvanger van die berichten niet mee, omdat ze bijvoorbeeld geen emoties van de ontvanger mee kunnen krijgen online. Hierdoor komen de consequenties van acties niet aan bij een persoon die de acties uitvoert, waardoor er veelal ook geen negatieve gevolgen worden ervaren.

Op online fora, en zeker op de clubspecifieke voetbalfora, speelt ook nog een ander aspect mee. Op deze clubspecifieke voetbalfora komen namelijk alleen maar fans van dezelfde club. Hierdoor zullen veel gebruikers gelijkgestemden tegenkomen. Zo een situatie zou een echokamereffect kunnen creëren (Interian et al., 2023, p. 3124), waardoor gebruikers elkaars meningen over kunnen nemen en versterken. Omdat er op een clubspecifiek online voetbalforum veel gelijkgestemden zitten, zullen veel mensen het eens zijn met elkaars standpunten en opvattingen. Hierdoor zouden standpunten en opvattingen van gebruikers nog extremer kunnen worden, omdat men steeds bevestiging zal krijgen en zich binnen die online setting meer op zijn of haar gemak zal gaan voelen (Interian et al., 2023, p. 3124).

Dit maakt het aannemelijk dat op online voetbalfora ook sprake is van antisociaal

gedrag, waaronder dus ook antisemitisme. De verwachting is dat dit op een vergelijkbare manier zal voorkomen als op Twitter, zoals bleek uit het onderzoek van Seijbel et al. (2022), waardoor antisemitisme op fanfora zowel op expliciete als impliciete manier terug te zien zal zijn. Op voetbalfora spelen namelijk dezelfde aspecten mee die ook op bijvoorbeeld Twitter antisociaal gedrag doen ontstaan, namelijk de anonimiteit en de onzichtbaarheid. Daarnaast kan de kans dat een echokamereffect ontstaat op clubspecifieke voetbalfora groter zijn dan op een meer algemeen platform zoals Twitter, waardoor het antisociale en antisemitische gedrag op clubspecifieke voetbalfora eventueel zelfs extremer zou kunnen zijn.

In het onderzoek van Seijbel et al. (2023, p. 1317), naar online voetbalgerelateerd antisemitisme gedurende de Covid-19 pandemie, concludeerden de onderzoekers dat mensen vanwege het anonieme karakter van sociale media, specifiek Twitter, zich weinig geremd voelen in het plaatsen van kwetsende en antisemitische comments. Hierdoor wordt bepaald antisemitisch gedrag van de offline-setting in stadions gekopieerd naar de online-setting. Tevens zorgt het ervoor dat antisemitische uitlatingen steeds gebruikelijker en normaler lijken en een steeds grotere groep bereiken. Omdat de online- en offline-setting meer op elkaar lijken, is de verwachting van dit onderzoek dat op fanfora antisemitisme voorkomt zoals in de fysieke wereld. Zoals al bleek uit onderzoek van Poulton (2016, p. 1983), wordt erbij voetbalgerelateerd antisemitisme vaak verwezen naar de Tweede Wereldoorlog en naar de Holocaust, terwijl de term ‘jood’ of vergelijkbare uitingen ook vaak in een negatieve context worden geplaatst. Daarom is de verwachting in dit onderzoek ook dat op voetbalfora op expliciete en impliciete manier antisemitisme voorkomt in de vorm van verwijzingen naar de Holocaust en Tweede Wereldoorlog en dat daarnaast de term jood in een negatieve context zal worden geplaatst.

Daarnaast is de verwachting dat expliciet antisemitisme op voetbalfora voor zal komen in de vorm van kwetsende en beledigende comments, gebruikt als of gepaard met scheldwoorden, zoals dit ook voorkwam op Twitter (Seijbel et al., 2022, p. 844). Scheldwoorden zijn provocerend en kwetsend van aard en uit onderzoek van Brunssen en Schüler-Springorum (2021, p. 53) bleek dat provoceren en uitdagen een doel is voor rivaliserende supportersgroepen. In stadions proberen de rivaliserende groepen fans elkaar te beledigen, waarbij de antisemitische identiteit van bepaalde clubs tegen de fans van die club wordt gebruikt. De verwachting is dus dat dit ‘offline-gedrag’ zich ook verplaatst naar de online-setting.

Op de meeste fora en fansites zijn wel moderators aanwezig om de discussies te beheren, maar vaak blijkt dat deze moderators niet de juiste training hebben om de discussies

in de juiste banen te leiden (Vasodavan et al., 2020, p. 3039). Dit terwijl moderators op fora veel verschillende rollen hebben, waarbij de rol van censor soms een grote verantwoordelijkheid met zich mee kan dragen. In een artikel van Wright (2006, p. 554-557) blijkt dat het beheren van een commentsectie en het daarbij verwijderen van ongepaste reacties een subjectieve taak is, wat tot negatieve reacties van gebruikers met andere opvattingen kan leiden.

Als moderators weinig ervaring hebben in het beheren van een online platform, zou dit ertoe kunnen leiden dat zij niet in staat zijn om de sociale veiligheid op deze online-omgevingen te waarborgen en om antisemitisme altijd tegen te gaan, doordat zij wellicht niet alle antisemitische verwijzingen zullen herkennen. Hierdoor zou impliciet antisemitisme wellicht vaker voor kunnen komen op online voetbalfora, omdat de moderators dit simpelweg niet herkennen. Aan de andere kant kan door een eventueel echokamereffect (Interian et al., 2023, p. 3124) wellicht meer en extremer antisociaal gedrag ontstaan, wat uiteindelijk zal leiden tot meer expliciet antisemitisme. Omdat door de hoeveelheid reacties de moderators niet de capaciteit hebben om alle ongepaste en aanstootgevende reacties te verwijderen, is de verwachting dat er op online voetbalfora veel antisemitische reacties zullen staan.

Deze studie zal in de eerste plaats een aanvulling zijn op de al bestaande literatuur over antisemitisme in de online voetbalgerelateerde setting. Onderzoeken van Kilvington et al. (2022, p. 856) en Cleland (2014, p. 420-427) toonde al aan dat er in de online-voetbalsetting veel racistische en discriminerende reacties worden geplaatst. In deze studies werd er echter niet gefocust op een specifieke vorm van racisme zoals antisemitisme. De onderzoeken van Seijbel et al. (2022, p. 844; 2023, p. 1317) zijn wel specifiek gericht op antisemitisme in het online voetbaldomein, waarbij voetbaldiscussies op Twitter, het huidige X, werden geanalyseerd. De huidige studie zal zich richten op het analyseren van de commentsecties van clubspecifieke voetbalfora. Hiermee zal het antisemitisme op een ander online voetbalplatform in kaart worden gebracht en geanalyseerd worden, waarmee de studie een waardevolle aanvulling kan zijn op de bestaande wetenschappelijke literatuur. Daarnaast zal de rol van het moderatiebeleid van de verschillende fora uitgebreid worden besproken, om zo de mogelijk gevonden antisemitische thema's beter in context te kunnen plaatsen. Dit aspect is nog niet eerder onderzocht in wetenschappelijke literatuur, waardoor de huidige studie tot nieuwe inzichten kan leiden om uiteindelijk stappen te kunnen zetten in het tegengaan van online antisemitisme.

3. Methode

3.1 Data-collectie: comments voetbalfora

Om de onderzoeksvraag te kunnen beantwoorden, zullen comments op de fansites en fanfora van verschillende concurrenten van voetbalclub Ajax worden geanalyseerd. Hierbij zullen fanfora van Feyenoord en FC Utrecht worden geanalyseerd, respectievelijk FR12.nl en FCUtrecht.net. Deze clubs zijn de grote rivalen van AFC Ajax, waarbij in de recente historie verschillende incidenten tussen beide supportersgroepen hebben plaatsgevonden. Hierbij worden vaak ook antisemitische uitingen gebruikt.

De comments die geanalyseerd zullen worden, komen van livetopics rondom wedstrijden tussen Feyenoord en Ajax en FC Utrecht en Ajax. Livetopics zijn aparte pagina's op voetbalfora, toegewijd aan een specifieke wedstrijd. Deze topics worden aan de hand van het wedstrijdverloop geüpdatet met actuele informatie. Gebruikers van het forum kunnen op een livetopic reacties plaatsen over gebeurtenissen tijdens de wedstrijd en live meepraten, waardoor er gedurende de wedstrijd met andere forumbezoekers kan worden gechat en gediscussieerd. Aangezien deze topics voor gebruikers beschikbaar zijn enkele uren voor de wedstrijd, tijdens de wedstrijd en na de wedstrijd, worden bij deze livetopics veel reacties geplaatst. Hierdoor leverden de commentsecties van de topics een omvangrijke dataset op.

Van beide websites zijn de comments van in totaal twee topics geanalyseerd. Op FR12.nl zijn de topics rondom de wedstrijd Ajax-Feyenoord op 24 september (en deels 27 september) 2023 (0-4) geanalyseerd. Omdat deze wedstrijd rond de zestigste minuut werd gestaakt, zijn er op FR12.nl twee topics over deze wedstrijd. Een topic ging over de oorspronkelijke wedstrijd tot aan de staking (24 september) en het tweede topic ging over het restant van de wedstrijd, die een aantal dagen later (27 september) werd uitgespeeld zonder dat daar publiek bij aanwezig mocht zijn. Op FCUtrecht.net werden de topics over beide wedstrijden van FC Utrecht tegen Ajax geanalyseerd, dus FC Utrecht-Ajax op 22 oktober 2023 (4-3) en Ajax-FC Utrecht op drie maart 2024 (2-0).

In totaal zijn er van FR12.nl 15222 comments verzameld voor de dataset, 9073 comments van het topic over de oorspronkelijke wedstrijd en 6149 comments van het topic over het restant van de wedstrijd. Van het livetopic over de oorspronkelijke wedstrijden konden niet alle geplaatste comments meegenomen worden in het onderzoek. Door technische beperkingen van de website werd het vanaf een bepaald moment onmogelijk om nog meer reacties in te laden. Hierdoor is ervoor gekozen om alle comments vanaf een half uur voor de aftrap van de wedstrijd mee te nemen in het onderzoek. Van FCUtrecht.net zijn er in totaal 1068 comments verzameld, 503 van het topic over FC Utrecht-Ajax op 22 oktober 2023 (4-3)

en 565 comments over Ajax-FC Utrecht op drie maart 2024 (2-0). De totale dataset gebruikt voor dit onderzoek bestaat uiteindelijk uit 16290 comments.

De data is handmatig van beide fanfora afgehaald en gekopieerd naar een spreadsheet. Hierbij zijn de gebruikersnamen van de reageerders mee gekopieerd, om op een eenvoudige manier te kunnen bepalen hoeveel comments het databestand bevatte. Deze gebruikersnamen zullen verder niet gebruikt worden in het onderzoek en zullen dan ook niet worden genoemd in de resultatensectie. Vanwege de grote hoeveelheid reacties op FR12, zijn van deze site alle comments gekopieerd en daarna gecodeerd. De hoeveelheid reacties op fc utrecht.net was kleiner, waardoor deze reacties al gefilterd konden worden op de website zelf. Van dit forum zijn daarom enkel de reacties met mogelijke antisemitische verwijzingen of uitingen naar een spreadsheet gekopieerd.

3.2 Data-analyse: comments voetbalfora

Na het verzamelen van de comments, is deze data geanalyseerd aan de hand van een thematische analyse. Een thematische analyse is een methode om patronen in data te identificeren, analyseren en te rapporteren (Braun & Clarke, 2006). Deze methode is uitermate geschikt voor het analyseren van geschreven tekst, waaronder dus comments op voetbalfora. Hiermee kan er geprobeerd worden aan te tonen of er bepaalde antisemitische patronen te vinden zijn in de geanalyseerde comments. Om ervoor te zorgen dat er zonder vooroordeel gekeken werd naar de data, zijn de comments open gecodeerd. Hieruit kwam bepaalde thema's naar voren in de dataset. Na het open coderen van de dataset, zijn de reacties nogmaals gecodeerd. Hierbij is er gekeken of bepaalde gevormde thema's samengevoegd konden worden of dat er nog extra categorieën gecreëerd moesten worden.

Voordat er specifiek gecodeerd werd op verschillende thema's binnen de dataset, is er eerst gecodeerd of een reactie überhaupt als antisemitische uiting of verwijzing bestempeld kon worden (1 = wel, 0 = niet). De reacties die als een antisemitische verwijzing of uiting zijn gecodeerd, zijn vervolgens nogmaals gecodeerd, waarbij er meer gedetailleerd werd gelet op de context en mogelijke thema's binnen de dataset. De comments werden hierbij geanalyseerd op de inhoud van de reactie, waarna er een thema werd geformuleerd passend bij deze inhoud. Vervolgens werd er per reactie gekeken of het paste bij een al gevormd thema of dat er een nieuw thema geformuleerd moest worden.

Uiteindelijk zijn hier zeven verschillende antisemitische thema's uit voort gekomen. Tijdens het uitvoeren van de analyse was er op een gegeven moment sprake van saturatie. Hierbij leidde het analyseren van meer reacties niet meer tot nieuwe informatie of inzichten

(Baarda et al., 2005, p. 46). In nieuwe reacties waren geen nieuwe of andere antisemitische thema's te ontdekken dan in de eerder geanalyseerde reacties al waren gevonden. Dit resulteerde uiteindelijk in de zeven gevonden antisemitische thema's in de dataset.

Allereerst is er geanalyseerd of een antisemitische reactie impliciet of expliciet was. Om de impliciete en expliciete reacties in de dataset goed te kunnen onderscheiden, werden impliciete reacties aangeduid met een '0' en expliciete reacties met een '1'. Onder expliciete opmerkingen vallen reacties waarin het woord 'jood' of vergelijkbare termen direct voorkwamen of waarin direct verwezen werd naar bestaande uiterlijke stereotypen, bijvoorbeeld de term 'neus'. Onder impliciete comments vallen reacties met bijvoorbeeld afkortingen of verwijzingen naar de Tweede Wereldoorlog, de Holocaust of terreurorganisatie Hamas. De zes andere thema's die voortkwamen uit de data zijn meer gericht op de inhoud van de reacties en luiden als volgt: *'Jood' in negatieve context*, *Uiterlijke stereotypen*, *Gericht naar specifieke Ajacieden*, *Gericht naar anderen dan Ajax*, *Verwijzend naar spreekoren* en *Verwijzend naar Holocaust of Hamas*. Deze thema's zijn allemaal op dezelfde manier gecodeerd (0 = niet aanwezig, 1 = wel aanwezig). De thema's zullen in de resultatensectie uitgebreid, inclusief meerdere voorbeelden, worden besproken. Het complete codeboek wordt weergegeven in Bijlage A.

3.3 Interviews moderators

Om de in de data gevonden thema's beter in context te kunnen plaatsen, zijn er, naast het uitvoeren van de thematische analyse, ook expertinterviews afgenomen met een medewerker van zowel voetbalforum FCUtrecht.net als van voetbalforum FR12.nl. In deze interviews lag de nadruk op hoe het modereren van een fanforum in zijn werk gaat en de ervaringen van geïnterviewden met dit modereren. Het doel van deze interviews was om meer contextuele informatie te vergaren rondom de op de fora geplaatste comments, om zo bijvoorbeeld duidelijker te krijgen in welke mate moderators antisemitisme kunnen identificeren, hoe zij ertegen op treden en hoe zij de taak van het modereren zelf zien.

De participanten zijn per e-mail benaderd om deel te nemen aan het onderzoek. Na de participanten geïnformeerd te hebben en toestemming te hebben verkregen, werden zij geïnterviewd aan de hand van een semigestructureerd interview. Op deze manier kon het interview in de juiste richting worden gestuurd, zonder hierbij spontaan ingebrachte input van de respondenten te beperken. Zo bleef er tijdens het interview ruimte om in te gaan op onderwerpen waarop voorafgaand aan het gesprek wellicht niet de nadruk lag en was het mogelijk om de ervaringen van de moderators zo omvangrijk mogelijk in beeld te krijgen. De

interviews werden geleid aan de hand van een topic list. Er is bijvoorbeeld gevraagd naar welk beleid de fora hanteren bij het modereren en welke reacties ze hierop krijgen. Uit onderzoek van Wright (2006, 554-557) blijkt namelijk dat het modereren kan leiden tot negatieve reacties van gebruikers. Daarnaast werd er ook gevraagd hoe moderators om gaan met ongepaste reacties en hoe zij afwegingen maken bij het modereren. De volledige topic list is weergegeven in Bijlage B. Ook werden de bevindingen van de thematische analyse gedeeld met de participanten, om zo ook een directe reactie te krijgen op de gevonden thema's in de data vergaard van de websites waarbij de participanten werkzaam zijn.

De participanten die deel hebben genomen aan het onderzoek zijn allebei man. De participant van FR12 is 19 jaar oud en de participant van FCUtecht.net is 65 jaar oud. Beide participanten zijn van Nederlandse afkomst. Het interview met de deelnemer van FR12 werd in een fysieke omgeving, in de thuissituatie van de deelnemer, afgenomen. Dit interview duurde in totaal 41 minuten. Het interview met de deelnemer van FCUtrecht.net werd telefonisch afgenomen en duurde in totaal 17 minuten.

Tijdens de interviews en het verwerken van de antwoorden is de anonimiteit van de participanten de gehele tijd gewaarborgd, zoals ook op het toestemmingsformulier is vermeld. Daarnaast werd op het toestemmingsformulier vermeld dat de deelname aan het onderzoek volkomen vrijwillig was en dat de participanten gedurende het interview vrij waren om vragen niet te beantwoorden of te stoppen met het interview. Ook was er de mogelijkheid voor de participanten om na afname van het interview te besluiten toch niet deel te nemen aan het onderzoek. De interviews zijn tijdens het gesprek opgenomen, waarna ze schriftelijk zijn uitgewerkt. Ook dit werd vermeld op het toestemmingsformulier. Beide participanten zijn akkoord gegaan met de voorwaarden van het interview. De transcripten van de interviews zijn te zien in Bijlage C en Bijlage D. De interviews zijn op een zo letterlijk mogelijke manier schriftelijk overgenomen. In enkele gevallen zijn versprekingen en vulwoorden uit het transcript gehaald. Ook zijn in enkele antwoorden van het transcript de antwoorden enigszins verduidelijkt, om zo zinnen grammaticaal correct op te kunnen schrijven. De inhoud van de antwoorden van de participanten is niet veranderd.

3.4 Validiteit en betrouwbaarheid

Om de validiteit van het onderzoek te waarborgen, is er gebruikgemaakt van verschillende methodologische technieken beschreven in het artikel van Silverman (2011, p. 374-379). Zo zijn de vooraf opgestelde verwachtingen aan de hand van analytische inductie gedurende de analyse enigszins bijgesteld, om zo de dataset beter te laten aansluiten bij de

geformuleerde verwachtingen. Hierbij zijn in het begin kleine delen van de data gecodeerd en is er gekeken of deze aansloten bij de verwachtingen (Silverman, 2011, p. 374-379). De verschillende gecodeerde delen van de dataset zijn gedurende het onderzoek ook met elkaar vergeleken, om zo eventuele verschillen in de data op te kunnen merken. Aan de hand van deze methoden zijn de verwachtingen daarna waar nodig enigszins bijgesteld, om ze beter te laten aansluiten bij de dataset. Toch bleken niet alle resultaten aan te sluiten bij de verwachtingen. Deze afwijkende elementen van de analyse zijn wel benoemd en geprobeerd te duiden in de resultatensectie, om zo de analyse zo compleet en omvangrijk mogelijk weer te geven.

Ten slotte is er ook geprobeerd de invloed van de positie van de onderzoeker te beperken tot het minimale. Als onderzoeker met een interesse in voetbal en AFC Ajax, kunnen bepaalde voetbalgerelateerde antisemitische thema's al bekend zijn bij de onderzoeker, waardoor er bevooroordeeld naar de onderzochte data is gekeken. Om dit zo veel mogelijk uit te sluiten, is bij comments waarbij werd getwijfeld aan de antisemitische aard van de reactie, gezocht naar de uitgebreidere context van de reactie, om deze beter te kunnen duiden. Daarnaast is er na het creëren van een thema in de dataset gezocht naar andere reacties met vergelijkbare inhoud, om zo het gevonden thema daadwerkelijk te kunnen bevestigen.

Daarnaast heb ik als onderzoeker zelf geen Joodse afkomst of achtergrond. Hierdoor heb ik zelf nooit ervaren geraakt of gekwetst te worden door antisemitisme. Het zou daarom mogelijk zijn dat bepaalde reacties met een antisemitisch thema niet als dusdanig zijn geïnterpreteerd, omdat ik deze niet als kwetsend of ongepast heb beoordeeld. Er is geprobeerd deze mogelijke 'blinde vlek' te ondervangen. Door het grondig lezen van al bestaande literatuur over antisemitisme, heb ik geprobeerd mijzelf bewust te maken van mogelijke antisemitische thema's die voor zouden kunnen komen in de dataset, zonder daarbij de open blik voor andere mogelijke thema's te verliezen. Begrippen en termen in de reacties waarover twijfel bestond over de betekenis, zijn opgezocht om zo de betekenis ervan te begrijpen. Een voorbeeld hiervan was de term 'smouzen'. Door deze voor de onderzoeker onbekende term goed te definiëren, werd het mogelijk om deze term in de context van het onderzoek te classificeren. Deze handelswijze maakte het mogelijk om reacties met mogelijke antisemitische thema's beter te kunnen duiden.

4. Resultaten

Om de onderzoeksvraag te kunnen beantwoorden zijn er in totaal 16290 comments geanalyseerd aan de hand van een thematische analyse, om zo terugkerende patronen en thema's in de commentsecties van de voetbalfora te kunnen herkennen. 15222 comments werden verzameld van FR12, het forum over de club Feyenoord. Van de 15222 comments bleken 576 comments een antisemitisch thema te bevatten, wat neer komt op 3.78% van de onderzochte comments op FR12. 1068 comments werden verzameld van de website fc utrecht.net. Van de 1068 comments bleek er uiteindelijk één reactie een antisemitisch thema te bevatten, wat neer komt op 0.09% van alle onderzochte comments van fc utrecht.net. Van de in totaal geanalyseerde reacties, 16290 comments, bevatten 577 comments één of meerdere antisemitische thema's (3.54%). Deze 577 antisemitische comments zijn verder geanalyseerd op de inhoud van de geplaatste reacties. Hierbij werd er gelet op welke antisemitische thema's de reacties bevatten.

Daarnaast, om antwoord te kunnen geven op de geformuleerde subvraag, zijn er ook twee expertinterviews afgenomen met moderators van beide voetbalfora. Deze interviews hadden het doel om meer inzicht te verkrijgen in de ervaringen en de werkwijze van de moderators van voetbalfora. Uit de thematische analyse van de geplaatste reacties blijkt dat er procentueel minder antisemitische reacties stonden op FCUtrecht.net dan op FR12. Om dit verschil in een context te kunnen plaatsen, is gesproken met één werknemer per platform met kennis over het moderatiebeleid van het desbetreffende voetbalforum. Zo kan er hopelijk meer inzicht worden vergaard in de werkwijze van beide platforms en het gehanteerde moderatiebeleid.

In deze resultatensectie zullen eerst de bevindingen uit de thematische analyse per thema beschrijvend worden besproken. Per thema zullen er ook exemplarische reacties worden weergegeven, om zo het antisemitische thema duidelijker te kunnen beschrijven. Daarna zullen de twee expertinterviews per onderwerp worden besproken en geduid. In dit hoofdstuk zal soms kort worden verwezen naar eerder besproken literatuur. De bevindingen uit de huidige studie zullen daarna in de discussiesectie uitgebreid in de wetenschappelijke context worden geplaatst.

4.1 Impliciete en expliciete antisemitische reacties

Zowel impliciete als expliciete antisemitische reacties kwamen voor in de onderzochte commentsecties. Met expliciete antisemitische reacties worden reacties bedoeld waarbij heel duidelijk termen worden gebruikt die verband houden met antisemitisme of met Joden.

Hierbij wordt dus bijvoorbeeld de term ‘Jood’ genoemd of een term die hiermee te vergelijken is. Ook reacties waarin heel duidelijk bepaalde (uiterlijke) stereotypen over Joden worden benoemd, worden beschouwd als expliciete antisemitische reacties. Voorbeelden van dergelijke reacties uit de dataset zijn hieronder weergegeven:

‘Kut joden’ (Ajax-Feyenoord, 24 september 2023)

‘STINKJODEN!’ (Ajax-Feyenoord, 24 september 2023)

‘Kk neuzen’ (Ajax-Feyenoord, 24 september 2023)

‘Tyfus neuzen. Zo ’n ongelooflijke hekel aan die mongolen’ (Ajax-Feyenoord, 24 september 2023)

In deze voorbeelden worden de woorden ‘joden’ en ‘neuzen’ in een zeer negatieve context geplaatst, waarbij vaak scheldwoorden worden gecombineerd met de antisemitische term zoals ‘neuzen’. In bovenstaand voorbeeld wordt de afkorting ‘kk’ gebruikt. Deze afkorting moet het woord ‘kanker’ vervangen, de ziekte waarvan het woord in Nederland gebruikt wordt als scheldwoord. Naast deze expliciete reacties, worden de woorden ‘jood’ of ‘neus’ zelf ook als scheldwoord of benaming op zichzelf gebruikt in verschillende reacties, zoals ook naar voren kwam in de analyse van Seijbel et al. (2022, p. 841):

‘Jankende joden kinderen Hahaha’ (Ajax-Feyenoord, 24 september 2023)

‘Huilende neuzenjongen’ (Ajax-Feyenoord, 24 september 2023)

‘Geef die neuzen een beste boete en punten aftrek’ (Ajax-Feyenoord, 24 september 2023)

Niet alle comments die geplaatst werden onder de wedstrijdtopics waren van dusdanige expliciete aard. Sommige reacties bevatten antisemitische thema’s van een meer impliciete aard. Dit waren vaak reacties die een bepaalde afkorting of verwijzing bevatten naar bijvoorbeeld de Tweede Wereldoorlog of Hamas. De meest gebruikte afkorting met een antisemitische lading is ‘JHK’, wat staat voor ‘Joden hebben kanker’. Meerdere leden van de supporterswebsite plaatsen deze afkorting als reactie onder het wedstrijdtopic.

4.2 Uiterlijke stereotypen

Zoals ook al te zien was in enkele van de bovenstaande voorbeelden, was een veelvoorkomend thema binnen de dataset het benoemen van uiterlijke stereotypen die door supportersgroepen aan Joden worden toebedeeld. 298 antisemitische reacties bevatten zulke

verwijzingen naar uiterlijke stereotypen. Een veelvoorkomend woord is hierbij de term ‘neus’. Hiermee verwijzen de fans op de websites naar het uiterlijke stereotype dat Joodse mensen een grote neus zouden hebben. In de reacties die onderzocht zijn worden de termen ‘neus’ of ‘neuzen’ gebruikt als een vervangende benaming voor Joden of Ajaxsupporters. In de onderstaande reacties wordt de woorden ‘neus’ en ‘neuzen’ vaak gebruikt in een negatieve context:

‘Triest volk die neuzen, en zo geef je die laffe ultra’s ook weer hun zin.’ (Ajax-Feyenoord, 24 september 2023)

‘Kunnen we nog niet vieren. Daar doen ze het om. Zodat wij niet kunnen feesten. Eng neuzen volk.’ (Ajax-Feyenoord, 24 september 2023)

‘Tyfus neus’ (Ajax-Feyenoord, 24 september 2023)

In andere reacties worden niet direct de woorden ‘neus’ of ‘neuzen’, maar woorden er synoniemen of vervangingen gebruikt om dit uiterlijke stereotype te gebruiken. Hiervoor worden de woorden ‘snavel’ of ‘snavels’ gebruikt of wordt er gebruik gemaakt van een emoticon in de vorm van een neus:

‘Nog 1 erbij en de eerste snavels gaan naar huis’ (Ajax-Feyenoord, 24 september 2023)

‘Bakkati dikke snavel’ (Ajax-Feyenoord, 27 september 2023)

‘Op hun dikke 🐷’ (Ajax-Feyenoord, 27 september 2023)

Ten slotte wordt er in enkele reacties ook over een ander uiterlijk stereotype van Joden gesproken. In deze reacties wordt het keppeltje, een traditioneel Joods hoofddeksel, genoemd in een negatieve context. In de onderstaande reactie wordt het woord ‘keppeltje’ gebruikt om te insinueren dat de scheidsrechter van de wedstrijd partijdig is voor Ajax:

‘Die scheids fluit met een keppeltje op’ (Ajax-Feyenoord, 27 september 2023)

4.3 Gericht naar Ajacieden en anderen

Het volgende thema dat opvalt in de data verzameld van de voetbalfora, is dat de reacties die geplaatst worden vaak gericht zijn aan specifieke personen of organisaties. Hierbij valt duidelijk een onderscheid te maken in reacties die zijn gericht aan personen verbonden aan Ajax en reacties gericht aan derde partijen betrokken bij de wedstrijden, zoals de KNVB of de sportzender ESPN.

Allereerst zijn er veel reacties die specifiek gericht worden aan spelers van AFC Ajax. Voornamelijk Steven Berghuis wordt vaak genoemd in de reacties, wat vaak gecombineerd gaat met antisemitische uitingen. De grote hoeveelheid reacties rondom de persoon Steven Berghuis valt wellicht te verklaren. Als toenmalige speler van Feyenoord besloot Berghuis de overstap te maken naar rivaal AFC Ajax, wat veel ophef veroorzaakte onder Feyenoord-fans. Dit zou wellicht een verklaring kunnen zijn voor het feit dat zijn naam opvallend vaak in de comments wordt benoemd.

In de reacties wordt er vaak negatief gereageerd op Berghuis, waarbij antisemitische verwijzingen worden gemaakt. Vaak worden de eerder besproken antisemitische stereotypen in de reacties verwerkt, waarbij soms de naam Berghuis wordt aangepast, zoals bij de onderstaande voorbeelden:

'Bergneus had eerder zelf ook geel moeten krijgen.' (Ajax-Feyenoord, 24 september 2023)

'Kk bergneus' (Ajax-Feyenoord, 24 september 2023)

'Berghuis kkr jood' (Ajax-Feyenoord, 24 september 2023)

Ook andere Ajacieden worden in antisemitische reacties persoonlijk benoemd. Voorbeelden hiervan zijn voetballers Kenneth Taylor en Branco van der Boomen, maar ook oud-voetballer Sjaak Swart, die tijdens de wedstrijd in het stadion aanwezig was.

'Taylor gefrustreerde kkr jood' (Ajax-Feyenoord, 24 september 2023)

'KK van den Boomen, smerige kk jood' (Ajax-Feyenoord, 24 september 2023)

'vd boomen moet ook dood enge joden bek van m' (Ajax-Feyenoord, 27 september 2023)

'Sjakie zwart whaaaahaha tievies neus' (Ajax-Feyenoord, 24 september 2023)

Ook derde partijen worden in de reacties op een negatieve en antisemitische manier besproken in de commentsecties. Hierbij worden de KNVB, ESPN, werknemers van ESPN en de scheidsrechter vaak als partijdig gezien, waardoor er antisemitische reacties over desbetreffende partijen worden geplaatst. Scheidsrechter Serdar Gözübüyük, ESPN-analisten Kenneth Perez en Marciano Vink en ESPN-verslaggever Jan-Joost van Gangelen worden persoonlijk genoemd en er wordt soms verwezen naar de commentator of naar de KNVB of ESPN in het algemeen, zoals onderstaande voorbeelden laten zien:

'het hartje van Neuzubuyuk kan het niet meer aan.' (Ajax-Feyenoord, 27 september 2023)

'Vooral die tyfus Perez.. wat een teringjood' (Ajax-Feyenoord, 24 september 2023)

'Vink echte tering neus' (Ajax-Feyenoord, 27 september 2023)

'Je kan me afvoeren hoor als iemand van ons die bal op jan jood zijn kop knalt bij het inschieten' (Ajax-Feyenoord, 24 september, 2023)

'Hoerige joodse commentator.' (Ajax-Feyenoord, 24 september 2023)

'Wat een neuzen kanaal is dat ESPN toch' (Ajax-Feyenoord, 24 september 2023)

'Wtf..KNJB' (Ajax-Feyenoord, 24 september 2023)

In het voorbeeld wordt de afkorting KNVB (Koninklijke Nederlandse Voetbalbond) veranderd in KNJB. Hiermee wordt verwezen naar de term 'Koninklijke Nederlandse Jodenbond' en geïnsinueerd dat de voetbalbond partijdig is. De voetbalbond is, volgens de afkorting, namelijk slechts een bond die de 'Joden' of Ajacieden vertegenwoordigt. Deze antisemitische verwijzingen naar de KNVB werden ook gevonden door Seijbel et al. (2022, p. 841). In dat onderzoek werden vergelijkbare reacties geplaatst waarin de afkorting KNVB werd aangepast naar KNJB. Ten slotte worden er in de reacties ook antisemitische comments geplaatst over Hugo de Jonge. De Nederlandse politicus was bezoeker van de wedstrijd Feyenoord-Ajax. Ondanks openlijk aangegeven te hebben Feyenoordsupporter te zijn, werd ook zijn naam betrokken in antisemitische opmerkingen.

'HUGO DE JONG echt fucking jood' (Ajax-Feyenoord, 24 september 2023)

'Prikpooier Hugo de jodejong zit er gewoon :/' (Ajax-Feyenoord, 24 september 2023)

4.4 Spreekkoren en liederen

Enkele antisemitische reacties werden geplaatst in de vorm van liederen of spreekkoren die soms te horen zijn in voetbalstadions tijdens wedstrijden. Hiermee wordt het gedrag van fans in voetbalstadions gekopieerd naar de online omgeving. Sommige reacties zijn spreekkoren die letterlijk gekopieerd zijn en waarvan de exacte tekst is uitgetypt als comment. Voorbeelden hiervan zijn bijvoorbeeld:

'Joden lopen altijd weg Joden lopen altijd weg' (Ajax-Feyenoord, 24 september 2023)

'JODEN GAAN ERAAN OLE OLE JODEN GAAN ERAAN OLE OLE JODEN GAAN ERAAN JODEN GAAN ERAAN JODEN GAAN ERAAN OLE OLE' (Ajax-Feyenoord 27 september 2023)

Andere reacties lijken meer op zelfbedachte teksten op andere (bestaande) melodieën en hebben meer gelijkenissen met oude kinderversjes. Deze zijn volledig herschreven en hebben een antisemitische lading gekregen. Daarnaast geeft een reageerder expliciet aan ‘het liedje’ zelf te hebben bedacht. Voorbeelden van de beschreven reacties zijn hieronder weergegeven:

‘Nieuw liedje, Branco is Kk jood, Branco is een kk jood’ (Ajax-Feyenoord, 24 september 2023)

*‘Zat een klein snaveltje huilend op een steen,
huilend huilend helemaal schizofreen.*

Sta op snavelkopf en droog je traantjes af,

kies een snavel uit de kring die als eerste aan het gas mag.’ (Ajax-Feyenoord, 24 september 2023)

4.5 Verwijzingen Tweede Wereldoorlog en Hamas

Het laatste thema dat duidelijk in de onderzochte data naar voren kwam waren verwijzingen naar de gebeurtenissen tijdens de Tweede Wereldoorlog, de Holocaust en naar terreurgroepering Hamas. In de reacties worden verwijzingen gemaakt naar de genocide die plaatsvond tijdens de Tweede Wereldoorlog, waar Joodse mensen in concentratiekampen om het leven werden gebracht in gaskamers. Dit online gedrag komt overeen met sommige antisemitische verwijzingen die voorkomen in de fysieke setting rondom voetbalwedstrijden (Poulton, 2016, p. 1983). Uit deze studie bleek al dat antisemitische uitingen vaak gepaard gingen met symbolen of handgebaren die geassocieerd worden met de Holocaust en Nazi-Duitsland. Online komt vergelijkbaar gedrag voor, waarbij in de reacties verwijzingen worden naar ‘gas’ en ‘vergassen’, de deportatie van de Joodse bevolking en Jodensterren. Enkele voorbeelden van dergelijke reacties zijn hieronder weergegeven:

‘Waar is Adolf als je hem nodig hebt’ (Ajax-Feyenoord, 24 september 2023)

‘Vergas die boel maar’ (Ajax-Feyenoord, 24 september 2023)

‘Dak dicht gas aan grafvolk’ (Ajax-Feyenoord, 24 september 2023)

‘Gelijk dat vak de trein in naar het oosten.’ (Ajax-Feyenoord, 24 september 2023)

‘VOETBALLEN KK STERREN’ (Ajax-Feyenoord, 24 september 2023)

Ook worden er in de reacties verwijzingen gemaakt naar de terreurgroep Hamas. Vanwege het Palestijns-Israëliësch conflict en het antisemitische sentiment van Hamas, wordt de naam van de terreurgroep door voetbalsupporters regelmatig gebruikt in spreekkoren rondom

wedstrijden tegen Ajax. In dit spreekkoor wordt gezongen ‘ Hamas, Hamas, Joden aan het gas ’ en dit wordt deels overgenomen in de reacties. Daarnaast wordt de naam Hamas gebruikt in een soort werkwoordsvorm. Dit online gedrag heeft overeenkomsten met het offline gedrag omschreven in de studie van Stratton (2015, p. 300), waarin werd omschreven dat antisemitische leuzen soms verwijzingen hebben naar Hamas, Palestina en het Israëliisch-Palestijns conflict.

‘ Hamas Hamas ’ (Ajax-Feyenoord, 24 september 2023)

‘ Allemaal hamassen ’ (Ajax-Feyenoord, 24 september 2023)

‘ Ik zit hamassend op kantoor jaaaaaa ’ (Ajax-Feyenoord, 27 september 2023)

4.6 Context platforms en participanten interview

Om de bevindingen van de thematische analyse beter in een context te kunnen plaatsen, zijn er expertinterviews afgenomen met twee moderators, een van FR12 en een van FCUtrecht.net. Hiermee is er geprobeerd de ervaringen en de werkwijze van de moderators beter in beeld te krijgen. Allereerst is er tijdens de interviews gevraagd naar een omschrijving van beide fora en uitleg over waarom er gekozen is om commentsecties toe te voegen aan de websites.

De werknemer van FCUtrecht.net gaf aan het belangrijk te vinden dat zijn site een supportersplatform is dat voor iedereen toegankelijk is en waar iedereen de vrijheid heeft om (anoniem) te reageren. De website is door hem zelf opgezet en wordt ook alleen door hem beheerd. De beheerder van FCUtrecht.net beheert de website op vrijwillige basis en beschrijft het zelf als *‘ een uit de hand gelopen hobby ’*. Het modereren van de website doet de beheerder individueel, waarbij hij vaak reageert en modereert op basis van meldingen van ongepaste opmerkingen die door websitegebruikers gemaakt zijn. De beheerder heeft geen trainingen of opleiding gehad in het modereren van een website.

FR12 is vergeleken met FCUtrecht.net een wat groter platform. Het is een Feyenoordspecifiek supportersplatform waar 40.000 leden een account op hebben aangemaakt. Bij het platform werken in totaal zes medewerkers. FR12 is een redelijk geprofessionaliseerd platform, waardoor de werknemers een salaris ontvangen voor hun werkzaamheden bij het platform. Voor het moderatiebeleid zijn de werknemers van FR12 gezamenlijk verantwoordelijk, maar zij zijn hier niet specifiek voor opgeleid. Voor het implementeren van een commentsectie op de website geeft de geïnterviewde medewerker van FR12 een duidelijke reden:

'Ik weet natuurlijk wel hoezo we het nu willen. En dat is gewoon ook om levendigheid op de site te krijgen. En dat er echt een community ontstaat. Want dat vinden wij wel heel gaaf.'

De medewerker van FR12 geeft daarbij aan het gevoel te hebben dat dit communitygevoel en de mogelijkheid tot reageren hun platform uniek maakt ten opzichte van andere Feyenoord-fansites. Ook de FCUtrecht.net medewerker had voor ogen een online community op te bouwen voor FC Utrecht-supporters, deels door het reageren op topics mogelijk te maken. Hoewel dit wellicht ook gelukt is, geeft de participant aan dat hij onderschatte hoe (on)verantwoordelijk mensen met deze vrijheid om zouden kunnen gaan:

'Ik heb zo getracht om te bereiken dat iedereen gewoon normaal zijn mening kan geven onder de geplaatste nieuwsberichten. Ik heb echter wel het een en ander bij moeten stellen, omdat ik wellicht iets te naïef was. Ik ging er namelijk vanuit dat mensen beter met deze vrijheid om zouden kunnen gaan. Dat blijkt helaas niet voor iedereen het geval.'

Hiermee doelt de medewerker van FCUtrecht.net op het feit dat de algemene voorwaarden en het moderatiebeleid van de website aangepast moesten worden vanwege ongepaste comments, waardoor er nu een duidelijk systeem is geïmplementeerd op het platform.

4.7 Moderatiebeleid

Reacties worden door de medewerker zelf handmatig gemodereerd, waarbij gebruikers van het platform de mogelijkheid hebben om ongepaste reacties onder de aandacht te brengen door ze te rapporteren. Deze reacties worden beoordeeld door de medewerker van FCUtrecht.net, waarna er volgens een systeem straffen aan worden gekoppeld:

'Je kan een gele kaart krijgen, wat als een soort waarschuwing dient. Je kan een rode kaart krijgen, waardoor je als gebruiker een paar maanden wordt uitgesloten en je kan definitief gebanned worden, dan kom je er helemaal niet meer op.'

Er wordt op FCUtrecht.net dus een systeem gehanteerd met verschillende strafmaten. FR12 hanteert een vergelijkbaar systeem volgens de medewerker van het platform. Ook zij delen drie verschillende soorten straffen uit: een 'shadowban', een 'time-out' en een permanente ban. Een 'shadowban' maakt het mogelijk voor de gebruiker om nog steeds reacties te schrijven, alleen worden deze reacties na het plaatsen niet weergegeven op de website.

Hierdoor zijn deze reacties niet te zien door andere gebruikers. De zwaarte van de ban hangt af van de frequentie van het plaatsen van ongepaste reacties en de inhoud van die reacties.

Het grootste verschil met het moderatiebeleid van FCUtrecht.net is dat er op FR12 nauwelijks handmatig wordt gemodereerd. Waar dit in de begintijd van het platform nog wel werd gedaan, heeft de groei van het forum het onmogelijk gemaakt om alle reacties handmatig te modereren:

‘Ja, het werd in het verleden echt wel meer gemodereerd, door echt ‘fysieke’ mensen. Zij gingen dan gewoon alle reacties langs. Alleen in, ik denk sinds een jaar of twee, drie, vier, zijn de reacties zo niet normaal veel geworden. En is dat gewoon echt niet meer te doen en bij te houden.’

In plaats daarvan heeft FR12 een lijst met woorden die verboden zijn om te plaatsen op de website. Hoewel dit bepaalde woorden en onderwerpen uit de reacties kan filteren, is dit systeem volgens de participant niet perfect. Woorden die op de lijst staan, kunnen op een andere manier worden geschreven of afgekort, waardoor een reactie wel geplaatst kan worden. Hierdoor kan de ‘verboden woordenlijst’ dus omzeild worden. Dit maakt het lastig om ongepaste reacties tegen te houden en mensen te bannen. Ook de respondent van FCUtrecht.net geeft aan het als lastig te ervaren om mensen uit te sluiten van het platform. Dit heeft te maken met technische beperkingen, maar ook met handelingen die gebruikers kunnen verrichten om een eventuele straf te omzeilen:

‘Ik heb ook een tijd gewerkt met een bansysteem van IP-adressen, maar dat is technisch gezien heel erg moeilijk. Sommige gebruikers zijn in staat om een proxy-server of een vpn-verbinding te gebruiken, waardoor het IP-adres gewoon niet meer te achterhalen is. Ik heb dan niet meer de kans om mensen echt buiten te sluiten. Daarnaast heb je mensen die handmatig hun ‘nickname’ wijzigen, om zo een straf te ontwijken.’

4.8 Antisemitische reacties

Beide respondenten zijn ook gevraagd naar hun ervaringen en meningen over antisemitische reacties die geplaatst worden op de fora. De beheerder van FCUtrecht.net geeft aan dat het aantal antisemitische reacties op het platform naar zijn mening nog wel meevalt, al heeft het verloop van de wedstrijd invloed op het soort reacties dat wordt geplaatst. Daardoor moeten er geregeld reacties worden verwijderd. De grens van wat wel en niet geplaatst kan

worden is voor de medewerker duidelijk, als maakt de zelfidentificatie van Ajacieden als Joden de beoordeling complexer:

‘Op het moment dat er antisemitische spreuken op de site gezet worden, is het voor mij geen enkel probleem om het in te schatten en mensen te verwijderen. Wat wel een probleem is, is dat Ajacieden zichzelf “Joden” noemen. Op het moment dat supporters zingen “Joden gaan eraan!”, wordt dat door heel veel mensen als stuitend ervaren. Maar ja, als je het in die context bekijkt, is het ook nog enigszins te begrijpen: Joden is een geuzennaam voor Ajax, ze zingen zelf “superjoden” en dat soort teksten, en dan nemen ze het Utrecht-supporters kwalijk wanneer er wordt gezongen “Joden gaan eraan” of “Wie niet springt, die is een Jood!”.

Hoewel de grens soms lastig te bepalen is, denkt de beheerder van FCUtrecht.net dat zijn moderatiebeleid en zijn huisregels duidelijkheid geven aan zijn websitebezoekers over wat wel en niet geplaatst kan en mag worden. Dit is volgens de beheerder dan ook de reden waarom er op zijn site op weinig antisemitische reacties te lezen zijn:

‘Maar, natuurlijk is het ook zo dat de wedstrijden tegen Ajax aanzienlijk meer reacties oproept dan een doorsnee wedstrijd. Echter, mensen weten ondertussen wel dat op het moment dat er kreten als “Hamis” genoemd worden, dat ze van de site worden gegooid.’

De medewerker van FR12 ervaart hetzelfde probleem bij het bepalen van een moderatiebeleid omtrent antisemitische reacties. De participant weet voor zichzelf een duidelijke grens te trekken, waarbij bijvoorbeeld verwijzingen naar de Tweede Wereldoorlog veel te ver gaan. Het geautomatiseerde moderatiesysteem maakt het echter lastig om alle ongepaste, antisemitische reacties te filteren. Hierbij maakt de zelfidentificatie van Ajacieden als Joden de beoordeling van reacties voor de medewerker van FR12 complex:

‘Ja, ik vind dat [antisemitische reacties] uiteraard vreselijk. Daar is uiteraard geen plaats voor. Alleen is het lastig om dit geautomatiseerd te blokkeren. Want ja, ga je het woord “Joden” blokkeren? Als je een normale opmerking wil plaatsten, vind ik niks gek aan het woord “Joden”. En, Ajacieden noemen zichzelf “Joden”. Dus ja, hoe ga je daarmee om?’

Op de vraag of de medewerker zulke reacties (reacties met het woord ‘Joden’ erin) ziet als antisemitisme, geeft de participant aan dat dergelijke reacties gericht zijn naar de club Ajax en Ajacieden, en niet naar Joodse mensen:

‘Nee dat is wel echt gericht op de Ajacieden hoor. Kijk, er zijn dan dingen als dat ze Joden uitschelden. Ik denk dat voor neutrale bezoekers dat als antisemitische dingen gezien kunnen worden of kan overkomen. Maar dat is echt 100% bedoeld naar de supporters van Ajax toe.

Ook de medewerker van FCUtrecht.net denkt dat je sommige antisemitische reacties in een andere context moet zien, waarbij hij nogmaals aangeeft hoe lastig het modereren van de website is:

‘Ik denk dat je dat meer moet zien in de context van “voetbalgrappen”. Nogmaals, zolang Ajacieden zichzelf “Joden” blijven noemen, werk je dit een beetje in de hand. Daarnaast, ben ik ervan overtuigd dat sowieso voetbalsupporters amper beseffen wat voor een schade ze aanrichten en enkel denken dat ze bezig zijn met het een beetje “sarren van de tegenstander”. Kijk en dan wordt het lastig in hoe ver ik moet gaan. Sommige uitingen zijn simpel te beoordelen en te verwijderen. Maar op het moment dat er gezegd wordt: “Joden gaan eraan!”, wordt het lastiger. Het gaat inderdaad ver, maar aan de andere kant is het te verklaren.

Hoewel de moderators aangeven dat er zeker een grens is, komen hun opvattingen enigszins overeen met de interpretatie die fans kunnen hebben over het gebruik van antisemitische uitingen in de voetbalcontext, zoals beschreven werd in het onderzoeken van Brunssen en Schüler-Springorum (2021, p. 53), Verhoeven en Wagenaar (2021, p. 141) en Spaaij (2008, p. 102). Hierin verklaarden supporters dat zij hun uitingen niet als antisemitisch beoordelen, omdat het enkel bedoeld is om de rivaal te kwetsen en te kleineren. De fans verklaarden dat deze uitingen bij een voetbalcultuur horen en daarom ook niet buiten de context van voetbalrivaliteit gezien moeten worden.

4.9 Reacties op moderatiebeleid

Beide participanten is ook gevraagd naar de reacties die zij krijgen op het verwijderen van reacties en op het uitdelen van straffen. De medewerker van FCUtrecht.net geeft aan dat het moderatiebeleid tot een bepaalde splitsing binnen de gebruikers van de website heeft

geleid, waarbij sommigen het beleid te streng vinden en anderen vinden dat er meer reacties verwijderd moeten worden:

'Het is heel lastig om daar een goede middenweg in te vinden. Wat mij betreft mag je echt wel kritiek hebben op een speler als diegene een strafschoot mist of op een technisch directeur een aankoop doet die achteraf een dramatische voetballer blijkt te zijn. Daar mag je wat van vinden en daar mag je wat van zeggen. Ik ga ervan uit dat mensen dat op een normale manier kunnen zeggen.'

Hierbij geeft de medewerker aan dat hij ook directe reacties ontvangt na het uitdelen van straffen. Zeker bij het uitdelen van een 'rode kaart', geeft de medewerker aan reacties te ontvangen van de gestrafte gebruikers:

'Op het moment dat mensen een rode kaart krijgen, krijg ik al vrij snel de reactie van: "ik zie dat ik er niet meer op kan, was het nou echt zo erg, dit was niet mijn bedoeling." Op het moment dat je mensen dus aanspreekt of buitensluit, gaan ze zich realiseren dat ze toch te ver zijn gegaan. En vaak, in 80% van de gevallen, na zo'n normale reactie, kan ik mensen gewoon weer toegang geven en gaat het vaak daarna ook veel beter. De manier waarop het nu gaat werkt dus wel, het is alleen jammer dat er zoveel commotie over is. Nogmaals, mensen nemen mij of kwalijk dat ik niet genoeg doe of mensen nemen mij kwalijk dat ik reacties eraf haal die ik te ver vind gaan, wat ze dan weer overdreven vinden.'

Ook de medewerker van FR12 geeft aan reacties te ontvangen na het uitdelen van een straf. Deze participant gaf aan dan regelmatig berichten via sociale media zoals Instagram te ontvangen of berichten toegestuurd te krijgen via e-mail. Hierin uiten gestrafte participanten hun onvrede over de uitgedeelde straf. De medewerker van FR12 ondervindt hier echter geen hinder van: *'Zij kennen de persoon erachter gelukkig niet. Dus nee, daar lig ik echt niet wakkervan zeg maar. En voor zover ik weet, andere medewerkers ook niet.'*

In het interview geeft de moderator van FCUtrecht.net aan hoe hij denkt over de rol die anonimiteit speelt bij het plaatsen van ongepaste en antisemitische comments, evenals bij het via e-mail kwaad reageren op het krijgen van een ban of straf. De participant geeft hierbij middels een anekdote twee verschillende voorbeelden die illustreren dat de online anonimiteit bijdraagt aan het vervagen van omgangsnormen:

'Ik weet niet hoe oud sommigen reageerders zijn, maar je kan vaak aan de tekst wel zien of je te maken hebt met een volwassen man of een jongetje van twaalf. En die jongetjes van twaalf hebben de neiging om alles maar te roepen waar ze zin in hebben. Daardoor krijg je hele vreemde discussies. En als je die aanspreekt via mail, dan hebben ze natuurlijk een grote mond. Kom je ze dan in het echt tegen, durven ze plots niks meer te zeggen, want dan zijn ze niet meer anoniem.'

'We hebben één keer per jaar een forumavond bij de club. Dan komen we met honderd man samen. Dan heb je geluk als op zo 'n avond drie man hun mond open durven te doen. In zo 'n face-to-face setting is het heel anders, dan durft niemand zijn of haar mond open te trekken. Ja was misschien ook wel een stomme verwachting, maar dat ik er [het modereren] zoveel tijd aan kwijt ben en dat er elke keer zoveel commotie ontstaat, verbaast me nog steeds iedere keer.'

Ten slotte geeft de medewerker van FR12 nogmaals aan niet blij te zijn met de hoeveelheid ongepaste reacties die geplaatst worden op het platform. Omdat teruggaan naar het handmatig modereren van de reacties geen optie is voor FR12, worden mogelijke toepassingen van AI onderzocht, om zo de moderatie van de website te kunnen verbeteren:

'Wij zijn bezig om een AI-model te ontwikkelen waarbij bijvoorbeeld woorden als "kanker" en andere ziektes herkend zullen worden. Als die woorden in een normale zin staan en bij een normale reactie horen, dan moet het model gaan herkennen dat die woorden wel kunnen en niet bedoeld zijn om uit te schelden. Met zo een model zijn we bezig. Het moet natuurlijk veel breder gaan worden. Dus ook bijvoorbeeld met het woord 'Joden'. Alleen heb ik geen idee wat daar het tijdsbestek van is, hoelang dat gaat duren totdat het echt ingezet kan worden. Maar het is in ieder geval iets waar we mee bezig zijn.'

5. Discussie

In dit onderzoek werd er geprobeerd antwoord te geven op de onderzoeksvraag: ‘*Hoe en in welke mate komt antisemitisme voor op online voetbalforums in Nederland?*’ Vervolgens werd er ook geprobeerd antwoord te geven op de subvraag: ‘*Hoe ervaren moderators het beheren van online voetbalfora en het modereren van antisemitische reacties?*’ Door commentsecties van twee verschillende clubspecifieke voetbalfora, FR12 en FCUtrecht.net, te verzamelen en aan de hand van een thematische analyse te analyseren, is geprobeerd in beeld te brengen hoe antisemitisme voorkomt op deze online platformen en welke thema’s er naar voren komen. Daarnaast zijn er ook twee expertinterviews afgenomen met medewerkers van beide platformen die kennis hadden over het moderatiebeleid van het desbetreffende platform. Deze interviews zijn afgenomen om inzicht te krijgen in de manier van modereren op de voetbalfora en de gevonden uitkomsten van de thematische analyse in een bredere context te kunnen plaatsen.

In deze discussiesectie zullen de resultaten van het huidige onderzoek worden vergeleken met de al bestaande literatuur, om zo de uitkomsten te kunnen plaatsen in de wetenschappelijke context. Praktische en theoretische implicaties van de uitkomsten zullen worden besproken, evenals enkele limitaties van de studie. Aan de hand van deze limitaties zullen enkele suggesties worden gegeven voor eventueel vervolgonderzoek.

5.1 Hoeveelheid antisemitische reacties

Allereerst bleek dat er in totaal 577 antisemitische comments waren geplaatst onder de geanalyseerde livetopics over wedstrijden tegen AFC Ajax. Uiteindelijk werden er 16290 comments geanalyseerd, waarvan 3.54% antisemitisch bleek te zijn. Hierbij werd het overgrote deel van de antisemitische reacties geplaatst op FR12, het fanforum voor Feyenoordsupporters. Het grootste deel van de verzamelde reacties bevatten geen antisemitische thema’s. Hierin werd bijvoorbeeld op een normale manier over eigen spelers gesproken of werd er gereageerd op gebeurtenissen die tijdens de wedstrijd plaatsvonden, zoals bijvoorbeeld het vieren van een doelpunt. Toch bevatte een aanzienlijk deel van de reacties wel antisemitische thema’s en uitingen. Als de uitkomst van deze studie vergeleken wordt met het onderzoek van Seijbel et al. (2022, p. 839) bevatte deze dataset absoluut en procentueel meer reacties met daarin antisemitische thema’s. In het onderzoek van Seijbel et al. (2022, p. 839), dat zich richtte op geplaatste tweets rondom de wedstrijd Ajax tegen Feyenoord, bevatte 1.05% van 10529 tweets antisemitische uitingen, wat neerkwam op 111 tweets in totaal. Dit is minder dan de 3.54% antisemitische tweets van het huidige onderzoek.

Deze gevonden uitkomst komt overeen met de vooraf uitgesproken verwachting. Uit de al bestaande literatuur kwam naar voren dat een online-setting met veel gelijkgestemden een echokamereffect zou kunnen creëren (Interian et al. 2023, p. 3124). Hierbij nemen gebruikers meningen en standpunten van elkaar over en zouden die ook kunnen versterken. Uiteindelijk zouden hierdoor de verkondigde meningen en uitingen extremer kunnen worden. Op clubspecifieke voetbalfora komen, vanwege dezelfde clubvoorkeur, veel gelijkgestemden samen. De foragebruikers zouden elkaars standpunten kunnen hebben overgenomen en versterkt. Hoewel het op basis van dit onderzoek lastig is om aan te tonen of dit echokamereffect daadwerkelijk invloed heeft gehad op de hoeveelheid antisemitische reacties, zou het wel een eventuele verklaring kunnen zijn voor het feit dat er meer antisemitische reacties zijn geplaatst op de voetbalfora in deze studie dan Seijbel et al. (2022) vonden op Twitter (het huidige X). Op een meer algemeen platform, zoals X, komen waarschijnlijk meer mensen met andere of tegengestelde opvattingen. Deze meningen zouden elkaar minder kunnen versterken, waardoor meer extreme uitingen minder voorkomen.

In gesprek met de medewerkers van de voetbalfora kwam dit aspect ook nog kort naar voren. De medewerker van FR12 gaf aan het communitygevoel van gebruikers van de website belangrijk te vinden en dacht dat de mogelijkheid tot het plaatsen van reacties hier zeker aan bij kan dragen. Dit communitygevoel kan duiden op het feit dat er daadwerkelijk veel gelijkgestemden samenkomen op een clubspecifiek platform als FR12, waardoor het echokamereffect een plausibele verklaring kan zijn voor het relatief grotere aantal antisemitische reacties op dit platform. Daarnaast zou het zo kunnen zijn dat het plaatsen van antisemitische reacties meer genormaliseerd op FR12. Op het platform wordt er minder nauwkeurig en nauwelijks handmatig gemodereerd. Wellicht maakt dit het voor gebruikers van FR12, zeker in de anonimiteit van het platform, gemakkelijker en meer geaccepteerd om dergelijke antisemitische reacties te plaatsen.

Wat verder opvallend was in de hoeveelheid antisemitische reacties, is het feit dat er op FCUtrecht.net procentueel veel minder antisemitische reacties werden geplaatst dan op FR12. Op FCUtrecht.net werd uiteindelijk maar één reactie (0.09%) gevonden waarin een antisemitisch thema te ontdekken was. Hoogstwaarschijnlijk is de verklaring hiervoor tweeledig. Ten eerste zou het gevoel van rivaliteit van Feyenoordsupporters richting Ajax groter kunnen zijn dan dat van FC Utrecht-fans. De grotere hoeveelheid fans met een extreem gevoel van rivaliteit jegens Ajax zou ertoe kunnen leiden dat meer supporters reacties met antisemitische thema's plaatsen. Daarnaast kan het verschil in moderatiebeleid tussen beide platforms deels een verklaring zijn. FCUtrecht.net werkt namelijk met een handmatig systeem

om reacties te beoordelen en eventueel te verwijderen. Hierdoor wordt een echokamereffect, zoals beschreven in de studie van Interian et al. (2023, p. 3124), op FCUtrecht.net voorkomen. Omdat antisociale reacties amper te zien zijn op FCUtrecht.net, hebben deze wellicht weinig invloed op de uitingen van andere gebruikers. FR12 kan vanwege de grote groei die zij als platform hebben doorgemaakt de grote aantallen reacties nauwelijks meer handmatig beoordelen. Het automatische systeem waarbij verschillende woorden uit reacties worden gefilterd blijkt niet toereikend genoeg om ongepaste reacties tegen te gaan, zoals ook de medewerker van FR12 in het interview al aangaf.

Ondanks het feit dat de participant van FCUtrecht.net geen training of opleiding heeft gehad in het modereren van een dergelijk platform, is het voor de participant toch mogelijk om veel ongepaste reacties, waaronder ook antisemitische reacties, te herkennen en daaropvolgend te verwijderen. Daarnaast, zoals de participant aangaf in het interview, heeft een streng en duidelijk moderatiebeleid een cultuur op het platform gecreëerd die ertoe leidt dat er überhaupt minder ongepaste reacties worden geplaatst. Doordat eventuele antisemitische reacties verwijderd worden en duidelijk wordt gemaakt dat zulke reacties niet worden geaccepteerd, lijkt het dat het plaatsen van antisemitische reacties minder normaliseert. Hierdoor komen zowel impliciet als expliciet antisemitische reacties nauwelijks tot niet voor op het platform FCUtrecht.net, iets wat tegen de vooraf uitgesproken verwachting in gaat. De vooraf opgestelde verwachting was dat antisemitisme soms lastig te herkennen zou zijn voor moderators, omdat antisemitische reacties soms erg impliciet kunnen zijn. Hierdoor zouden dergelijke reacties vaker op voetbalfora voor kunnen komen.

Aan de andere kant werd er verwacht dat door de hoeveelheid geplaatste reacties, moderators niet de capaciteit zouden hebben om alle antisemitische reacties te verwijderen. Deze verwachting is deels bevestigd. Hoewel op FCUtrecht.net de hoeveelheid reacties (nog) niet tot problemen bij het modereren leidde, is dit op FR12 duidelijk wel het geval. FR12 is een groter platform dan FCUtrecht.net en per topic worden er meer reacties geplaatst. De huidige hoeveelheid, zoals eerder aangegeven, maakt dat het platform niet meer de capaciteit heeft om de commentsecties zorgvuldig en handmatig te modereren.

5.2 Antisemitische thema's

In de verdere analyse van de reacties werd er gekeken naar de verschillende soorten thema's die voorkwamen in de antisemitische comments. Uit de analyse bleek dat zowel impliciet als expliciet antisemitische reacties voorkwamen in de data. Het expliciet antisemitisme kwam vaak voor in de vorm van reacties waarin de term 'Jood' of vergelijkbare

termen werden gebruikt in een negatieve context of als scheldwoord. Daarnaast werden vaak ook uiterlijke stereotypen die heersen rondom Joodse mensen vaak expliciet benoemd in de reacties geplaatst op de voetbalfora.

Deze uitkomst komt overeen met de vooraf gestelde verwachting en is daarnaast vergelijkbaar met de thema's die werden gevonden in de studie van Seijbel et al. (2022, p. 840). Een van de hoofdthema's in de onderzochte reacties in de studie van Seijbel et al. (2022, p. 840) was namelijk het gebruik van de term 'Jood' in een negatieve context of als scheldwoord op zichzelf. Dit was ook duidelijk terug te zien in de data die geanalyseerd werd voor dit onderzoek, waarmee dit onderzoek de eerdere bevinding van Seijbel et al. (2022, p. 840) bevestigt. Hiermee wordt het offline-gedrag van supportersgroepen, waar supporters proberen fans van de rivaliserende clubs te beledigen, kwetsen en te provoceren, overgenomen naar de online-setting.

De karakteristieken van deze online-setting kunnen een mogelijke verklaring zijn voor het antisemitische gedrag. In de studie van Kilvington en Price (2019, p. 66) wordt gesproken over de anonimiteit van het online domein. Door deze anonimiteit krijgen gebruikers de kans om hun offline- en online identiteit te scheiden, waardoor mensen online minder psychologische beperkingen ervaren om bepaald gedrag te vertonen. (Kilvington & Price, 2019, p. 66). Dit zou kunnen betekenen dat ook gebruikers op online voetbalfora zich minder morele bezwaren voelen om antisociaal, en dus antisemitisch of discriminerend, gedrag te vertonen. Hierdoor kan het online domein een plek worden waar antisociaal gedrag meer geaccepteerd is.

Door het echokamereffect wat kan ontstaan in de online-setting, zoals beschreven in het onderzoek van Interian et al. (2023, p. 3124), kan er meer en extremer antisociaal gedrag ontstaan. Doordat gebruikers antisociale reacties zien van andere forumbezoekers, kunnen zij zich eventueel gesterkt voelen in het plaatsen van hun eigen antisociale opvatting. Deze opvattingen zullen elkaar versterken, waardoor morele normen verder zouden kunnen vervagen op online platforms. Dit zou ertoe kunnen leiden dat forumgebruikers uiteindelijk antisemitische en discriminerende reacties plaatsen.

Een andere verwachting was dat bij impliciet antisemitisme veel verwijzingen gemaakt zouden worden naar de Tweede Wereldoorlog en de Holocaust. Ook deze verwachting kon bevestigd worden na analyse van de reacties. Dit gedrag wordt ook vertoond in een offline-setting, waarbij in stadions vaak wordt verwezen naar de Holocaust (Poulton, 2016, p. 1983). Ook in deze situatie wordt dit gedrag overgenomen in een online-setting en worden soms choquerende verwijzingen gemaakt naar Adolf Hitler, de deportatie van Joden

tijdens de Tweede Wereldoorlog en de genocide die werd gepleegd in concentratiekampen. De moderators van de voetbalfora gaven aan de reacties van deze soort ten zeerste af te keuren en deze zoveel mogelijk van de platformen te verwijderen. Ook hier maakt het gebrek aan capaciteit echter dat op FR12 dergelijke reacties onder wedstrijdtopics blijven staan, mede omdat het automatische systeem niet toereikend is.

Beiden bevindingen over het impliciete en expliciete antisemitisme op online voetbalfora bevestigen ook het beeld dat gedrag vertoond in een offline-setting zich verplaatst naar de online setting. Uit meerdere studies (Bjola & Manor, 2020, p. 3; Kilvington & Price, 2019, p. 76-77; Zannettou et al., 2018, p. 795) bleek dat antisemitische uitingen de afgelopen jaren steeds vaker terug te vinden zijn in de online omgeving en dat er online groepen ontstaan waarin antisemitische uitingen wordt gedeeld (Zannettou et al., 2018, p. 795). Doordat in de analyse van de antisemitische reacties op voetbalfora verschillende thema's naar voren kwamen die ook in de offline-voetbalsetting voorkomen, wordt dit beeld door deze studie ook bevestigd.

In de studie zijn verder ook andere antisemitische thema's gevonden die overeenkomen met de thema's die beschreven worden in de studies van Seijbel et al. (2022; 2023). Zo worden antisemitische reacties op voetbalfora zowel gericht naar specifieke spelers van Ajax als naar derde partijen betrokken bij de wedstrijd, zoals tv-zender ESPN of de KNVB. Ook bleek dat de antisemitische spreekkoren die gezongen worden in de offline-setting rondom een voetbalwedstrijd zich ook verplaatsen naar het online-domein. De teksten of delen van de teksten van deze liederen worden als uitgeschreven reactie geplaatst op de voetbalfora.

De bevindingen in de huidige studie lijken ook aan te sluiten bij de algehele cultuur die heerst op online voetbalmedia. Uit eerdere onderzoeken van Cleland (2014, p. 420-427) en Kilvington et al. (2022, p. 856) bleek dat op online voetbalmedia sprake was van veel verschillende vormen van discriminatie en racisme, waaronder islamofobie en homofobie. Mensen plaatsen op online voetbalmedia veel aanstootgevende reacties, mede om zich af te zetten tegen 'de ander'. De bevindingen van het huidige onderzoek sluiten aan bij de bevindingen van de eerdere studies (Cleland, 2014, p. 420,427; Kilvington et al., 2022, p. 856) over de cultuur die heerst op online voetbalmedia. De antisemitische reacties komen overeen met de racistische en discriminerende thema's die voorkomen in de online-voetbalomgeving.

5.3 Antisemitisme versus anti-Ajax-sentiment

Ten slotte blijkt uit de interviews met medewerkers van de voetbalfora dat er bij het modereren soms lastige afwegingen gemaakt moeten worden. Hierbij komt vooral naar voren dat het feit dat supportersgroepen van Ajax zichzelf als ‘Joden’ identificeren, het voor moderators lastig maakt om een duidelijke grens te bepalen. In beide interviews kwam naar voren dat volgens de moderators reacties met de term ‘Jood’ of vergelijkbare termen in sommige gevallen meer wordt gezien als het ‘sarren van de tegenstander’ en meer in de context van voetbalrivaliteit moet worden gezien. Dit komt overeen met de eerder besproken literatuur (Spaaij, 2008, p. 102; Verhoeven & Wagenaar, 2021, p. 141). Zo geven Spaaij (2008) en Verhoeven en Wagenaar (2021) aan dat veel fans antisemitische uitingen als een bepaalde voetbalcultuur zien en niet zozeer als antisemitisme. Toch zijn er volgens Verhoeven en Wagenaar (2021) ook uitingen, zoals verwijzingen naar de Holocaust, die deze ‘voetbalcultuur’ duidelijk te buiten gaan (Verhoeven & Wagenaar 2021, p. 143). Dergelijke uitingen verwijzen op geen enkele manier naar de ‘voetbalcultuur’ en zijn als puur antisemitisch te bestempelen. Hier moet dan ook tegen opgetreden worden, zoals ook onderschreven wordt door de geïnterviewde medewerkers van de voetbalfora.

Daarnaast moet ook niet worden vergeten dat ook antisemitische reacties zonder de intentie om Joden of de Joodse bevolking te kwetsen, nog steeds als aanstootgevend kunnen worden ervaren. Tijdens de identificatie van antisemitische reacties gedurende dit onderzoek is er aan de hand van de definities van Van Arkel (2009, p. 77) en Berger (1986, p. 3) geen onderscheid gemaakt tussen bedoeld en onbedoeld antisemitisme. Het gebruik van bijvoorbeeld de term ‘Jood’ om Ajacieden aan te duiden, kan ook negatief of kwetsend worden ervaren door Joodse mensen, ondanks dat dit wellicht niet de intentie was van de persoon die de reactie plaatste. Daarom moeten reacties met bepaalde antisemitische thema’s niet te snel geclassificeerd worden als ‘onderdeel van een voetbalcultuur’. Dit zou wellicht een bagatelliserende werking kunnen hebben en de drempel kunnen verlagen tot het plaatsen van meer, en extremere, reacties met antisemitische thema’s.

In hetzelfde licht zal er ook kritisch gekeken moeten worden naar de zelfidentificatie van (delen van) de supporters van Ajax als Joden. Het gebruik van semitische thema’s, hoewel in de ogen van Ajax-supporters wellicht positief, kan op dezelfde manier onbedoeld antisemitisch zijn als de onbedoeld antisemitische reacties van rivaliserende supportersgroepen. Daarnaast werkt de zelfidentificatie meer (onbedoeld) antisemitisme in de hand, daar waar rivaliserende supportersgroepen de geuzennaam ‘Joden’ in negatieve context (zullen) gebruiken.

5.4 Theoretische- en praktische implicaties

Het onderzoek leidt tot een aantal wetenschappelijke implicaties. Allereerst bevestigt deze studie het beeld van de online-setting rondom voetbalwedstrijden die werd geschetst in de onderzoek van Seijbel et al. (2022, p. 840-843; 2023, p. 1317). In de studies werden dezelfde antisemitische thema's beschreven als die in het huidige onderzoek zijn gevonden in de data. Echter, de antisemitische reacties lijken in de meer afgesloten online-omgeving van clubspecifieke voetbalfora relatief vaker voor te komen dan op meer algemene sociale media platformen zoals X. Uit de bevindingen van dit onderzoek blijkt dat er sprake zou kunnen zijn van een echokamereffect op dergelijke clubspecifieke voetbalplatforms, aangezien de fans op de fora wellicht elkaars meningen en opvattingen versterken en zo meer extreme reacties uitlokken. Een dergelijk echokamereffect op online voetbalfora zou de theorie geformuleerd in het onderzoek van Interian et al. (2023, p. 3124) ondersteunen en bevestigen. Het feit dat er relatief veel antisemitische reacties op online voetbalfora voorkomen, zou kunnen aantonen dat meningen en uitingen van gebruikers elkaar versterken en leiden tot meer en extremer antisociaal gedrag.

Daarnaast draagt deze studie verder bij aan de inzichten van antisociaal gedrag in het online domein. Zoals in de studie van Kilvington en Price (2019, p. 66) werd besproken, lijken mensen hun offline- en online persoonlijkheid te kunnen scheiden. Mensen ervaren online minder morele en psychologische beperkingen, waardoor men zich vrijer voelt om antisociaal gedrag te vertonen. Vergeleken met algemene sociale media, zoals X, zijn voetbalfora wellicht nog wel meer afgesloten online platforms. Deze fora zijn specifieker en worden door minder mensen bezocht dan grote sociale media platforms. Het zou kunnen zijn dat mensen zich op deze fora nog anoniemer voelen en minder remming voelen om antisociaal gedrag te vertonen.

Verder is er meer duidelijk geworden over het perspectief van moderators op het beheren van online platforms en online media. Hoewel uit de theorie blijkt dat het lastig kan zijn voor moderators om zonder training ongepaste reacties te kunnen herkennen en te filteren, blijkt het bijvoorbeeld de moderator van FCUtrecht.net te lukken om, zonder eerdere ervaring, de online sociale veiligheid op het platform te waarborgen. Het probleem bij de moderatie van deze platformen blijkt niet zozeer te zitten in het beoordelen van de inhoud van reacties, maar eerder bij het verwerken van de hoeveelheid reacties. Door de massaliteit van de reacties is het voor moderators niet of nauwelijks te bewerkstelligen om de reacties grondig en handmatig te beoordelen op ongepaste of aanstootgevende uitingen. Dit maakt dat er op dit moment nog steeds reacties zoals de antisemitische uitingen op de platformen

geplaatst kunnen worden en er kunnen blijven staan.

Dit inzicht leidt er wellicht toe dat online voetbalfora sneller en intensiever nieuwe technologische mogelijkheden op het gebied van moderatie gaan verkennen. Om antisemitische reacties en andere ongewenste reacties tegen te gaan, zouden bijvoorbeeld AI-toepassingen ingezet kunnen gaan worden. Hoewel dit, zoals ook aangegeven in het interview, tijd kost om te implementeren, lijkt het een wenselijke stap om de online sociale veiligheid te verbeteren. Uit onderzoek van Sun en Ni (2022, p. 8) blijkt dat een op AI gebaseerd tekstmoderatieprogramma zeer nauwkeurig en efficiënt teksten kan beoordelen en eventueel verwijderen, waarbij ook de context waarin (delen van) reacties worden geplaatst wordt meegenomen in de beoordeling. Een toepassing van AI bij het modereren zou dus bij kunnen dragen aan een veiligere online omgeving.

Om op kortere termijn deze online veiligheid te verbeteren, zou er kritisch gekeken kunnen worden naar de huidige automatische systemen die gebruikt worden om de voetbalfora te modereren. Zo zou er gekeken kunnen worden naar de mogelijkheid om de ‘verboden woordenlijst’ meer omvattend te maken, waardoor bijvoorbeeld termen als ‘ Hamas ’ of de afkorting ‘ JHK ’ niet meer geplaatst kunnen worden in een context die bedoeld is om voetbalwedstrijden te bespreken.

Deze verantwoordelijkheid ligt niet alleen bij de beheerders van de voetbalfora. Voetbalclubs, de KNVB en de nationale politiek zijn fel tegen racisme en discriminatie, waarbij het online domein niet mag worden vergeten. Ook deze instanties zouden actief mee kunnen helpen in het voorkomen van antisociaal online gedrag. Zoals ook wordt gesteld in het artikel van Verhoeven en Wagenaar (2021, p. 143) kan het negeren van antisemitische uitingen in de voetbalcontext leiden tot meer antisemitisme in andere delen van de maatschappij. De voetbalcontext, en ook de online-voetbalcontext, mag daarom niet in een uitzonderingspositie worden geplaatst. Uit studies van Kilvington en Price (2019, p. 76-77), Bjola en Manor (2020, p. 3) en Zannettou et al. (2018, p. 795) blijkt dat het offline-gedrag zich veelal verplaatst naar een online-setting, maar het valt niet uit te sluiten dat het gedrag dat vertoond wordt op online platformen uiteindelijk eveneens extremer gedrag in een offline-setting normaliseert. Om antisemitisme in de maatschappij te verminderen, zullen zowel voor de offline- als de online-setting maatregelen genomen moeten worden.

5.5 Limitaties en suggesties voor vervolgonderzoek

Hoewel deze studie duidelijke uitkomsten heeft, zijn er ook enkele limitaties aan het uitgevoerde onderzoek verbonden. Allereerst kan, zoals al aangegeven in de methodesectie,

de rol van de onderzoeker wellicht invloed hebben gehad op de gevonden resultaten tijdens de data-analyse. Door aan de ene kant de kennis over de voetbalwereld en de online-setting van voetbalfora en aan de andere de niet-Joodse achtergrond van de onderzoeker, zouden mogelijk bepaalde antisemitische thema's te sterk benadrukt of juist niet opgemerkt kunnen worden. Hoewel, zoals in de methodesectie is beschreven, geprobeerd is dit te ondervangen, valt het niet uit te sluiten dat er een bepaalde bias in de uitwerking van de data-analyse zit. Vervolgonderzoek zou zich kunnen richten op het (deels) repliceren van de uitgevoerde studie, om zo enige bias in de data-analyse uit te sluiten.

Daarnaast is er tijdens het uitvoeren van deze analyse slechts gefocust op voetbalfora van twee clubs uit de Nederlandse voetbalcompetitie. Hoewel de hieruit voortkomende resultaten zeker van waarde zijn, zijn de bevindingen niet geheel generaliseerbaar naar het algehele Nederlandse voetbal. Er is in het onderzoek gefocust op twee clubs waarvan de supportersgroepen veel rivaliteit voelen jegens Ajax en zijn supportersgroepen. Deze twee clubs zijn niet per definitie een correcte representatie van het Nederlandse voetballandschap. Vervolgonderzoek zou zich kunnen richten om een vergelijkbaar onderzoek uit te voeren bij voetbalfora van andere Nederlandse clubs. Dit zou het mogelijk maken om te concluderen of het online-antisemitisme een breder maatschappelijk probleem is of dat het zeer clubspecifiek is.

Ook zou er voor gekozen kunnen worden om in vervolgonderzoek de context van het onderzoek meer te verbreden. De huidige studie heeft zich uitsluitend gericht om reacties rondom wedstrijden van mannenvoetbal. Het zou echter interessant zijn om te kijken of er ook antisemitische thema's gevonden worden in reacties rondom wedstrijden in het vrouwenvoetbal. Dit zou het mogelijk maken om de cultuur rondom het mannenvoetbal te vergelijken met de cultuur die heerst bij het vrouwenvoetbal. Een soortgelijke verbreding van de context zou gedaan kunnen worden door het onderzoek uit te breiden naar andere landen. Op die manier zouden nationale contexten met elkaar vergeleken kunnen worden en duidelijker in kaart gebracht kunnen worden of en hoe voetbalgerelateerd antisemitisme in andere landen voorkomt.

Ten slotte zou vervolgonderzoek zich kunnen richten op het uitvoeren van een vergelijkbare studie met algemene (niet-clubspecifieke) voetbalfora. In deze studie is er bewust gekozen om te kijken naar wedstrijdtopics over wedstrijden tegen Ajax vanuit clubspecifieke voetbalfora. Dit is mede gedaan, om dit onderzoek beter te kunnen vergelijken met bestaande studies zoals de studie van Seijbel et al. (2022), waarin ook gekeken werd naar een specifieke club. Er zijn echter ook verschillende grote, algemene voetbalfora, zoals

Voetbalzone en VoetbalPrimeur, waar meer fans van verschillende clubs online samenkomen. Het zou interessant zijn om te onderzoeken of de commentsecties op dergelijke fora dezelfde antisemitische thema's bevatten als clubspecifieke voetbalfora van rivaliserende clubs, zoals in deze studie is onderzocht, of algemene sociale media zoals X, het toenmalige Twitter.

Referenties

Met een asterisk gemarkeerde referenties zijn gebruikt voor de dataverzameling.

- Amnesty International. (z.d.). *Antisemitisme en mensenrechten*. Geraadpleegd op 24 januari 2024, van <https://www.amnesty.nl/encyclopedie/antisemitisme-en-mensenrechten#:~:text=Antisemitisme%20is%20de%20afkeer%2C%20discriminatie,aan%20de%20dood%20van%20Jezus.>
- Baarda, D. B., De Goede, M. P. M., & Teunissen, J. V. (2005). Basisboek kwalitatief onderzoek. *Handleiding voor het opzetten en uitvoeren van kwalitatief onderzoek*, 300-301.
- Berger, D. (1986). Anti-semitism: An overview.
- Bergmann, W. (2013). Antisemitism in Europe today: The phenomena, the conflicts. *Berlin: Jewish Museum*. Geraadpleegd op 25 januari 2024, van https://www.jmberlin.de/sites/default/files/antisemitism-in-europe-today_1-bergmann.pdf
- Berinsky, A. J., & Mendelberg, T. (2005). The indirect effects of discredited stereotypes in judgments of Jewish leaders. *American journal of political science*, 49(4), 845-864. <https://doi.org/10.1111/j.1540-5907.2005.00159.x>
- Bjola, C., & Manor, I. (2020). Combating Online Hate Speech and Anti-Semitism.
- Braun, V. & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3, 77-101. <https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>
- Brunssen, P., & Schüler-Springorum, S. (Eds.). (2021). *Football and Discrimination: Antisemitism and Beyond* (1st ed.). *Routledge*. <https://doi.org/10.4324/9780429341014>
- Cho, D., Kim, S., & Acquisti, A. (2012, January). Empirical analysis of online anonymity and user behaviors: the impact of real name policy. In *2012 45th Hawaii international conference on system sciences* (pp. 3041-3050). IEEE. <https://doi.org/10.1109/hicss.2012.241>
- Cleland, J. (2014). Racism, football fans, and online message boards: How social media has added a new dimension to racist discourse in English football. *Journal of Sport and Social Issues*, 38(5), 415-431. <https://doi.org/10.1177/0193723513499922>
- Cohen, F., Jussim, L., Harber, K. D., & Bhasin, G. (2009). Modern anti-Semitism and anti-Israeli attitudes. *Journal of Personality and Social Psychology*, 97(2), 290–306. <https://doi.org/10.1037/a0015338>

- College voor de Rechten van de Mens. (2024, 18 januari). *Antisemitisme in Nederland*. Geraadpleegd op 28 mei 2024, van <https://www.mensenrechten.nl/actueel/toegelicht/toegelicht/2024/antisemitisme-in-nederland#:~:text=De%20overheid%20heeft%20samen%20met,deze%20vooralsnog%20onvoldoende%20effect%20hebben>
- Curtis, M. (2019). Antisemitism and European football. *Antisemitism Studies*, 3(2), 273-290. <https://doi.org/10.2979/antistud.3.2.04>
- *FCUtrecht.net. (2023, 22 oktober). *MATCHDAY FC Utrecht – Ajax*. Geraadpleegd op 8 april 2024, van <https://www.fc utrecht.net/nieuws/matchday-fc-utrecht-ajax~9772/17>
- *FCUtrecht.net. (2024, 3 maart). *AWAYDAY Ajax – FC Utrecht*. Geraadpleegd op 8 april 2024, van <https://www.fc utrecht.net/nieuws/awayday-ajax-fc-utrecht~9964/19>
- *FR12. (2023, 24 september). *Definitief gestaakt | Ajax – Feyenoord (0-3)*. Geraadpleegd op 27 maart 2024, van <https://www.fr12.nl/liveblog/live-1430-ajax-feyenoord>
- *FR12. (2023, 27 september). *Afgelopen | Ajax – Feyenoord (0-4)*. Geraadpleegd op 27 maart 2024, van <https://www.fr12.nl/nieuws/live-1400-ajax-feyenoord>
- Gerstenfeld, M. (2011). Antisemitism and the Dutch soccer fields. *Journal for the Study of Antisemitism*, 3(2), 629.
- Herf, J. (2006). Narratives of Totalitarianism: Nazism's Anti-Semitic Propaganda During World War II and the Holocaust. *Telos*, 2006(135), 32–60. Geraadpleegd van <https://roarofthebewilderedherd.org/Narratives%20of%20Totalitarianism.pdf>
- Interian, R., G. Marzo, R., Mendoza, I., & Ribeiro, C. C. (2023). Network polarization, filter bubbles, and echo chambers: an annotated review of measures and reduction methods. *International Transactions in Operational Research*, 30(6), 3122-3158. <https://doi.org/10.1111/itor.13224>
- Judaken, J. (2008). So what's new? Rethinking the 'new antisemitism' in a global age. *Patterns of Prejudice*, 42(4-5), 531-560. <https://doi.org/10.1080/00313220802377453>
- Kassimeris, C. (2011). Fascism, separatism and the ultras: discrimination in Italian football. *Soccer & Society*, 12(5), 677-688. <https://doi.org/10.1080/14660970.2011.599586>
- Kilvington, D., Hylton, K., Long, J., & Bond, A. (2022). Investigating online football forums: a critical examination of participants' responses to football related racism and Islamophobia. *Soccer & Society*, 23(8), 849-864. <https://doi.org/10.1080/14660970.2022.2109801>
- Kilvington, D., & Price, J. (2019). Tackling social media abuse? Critically assessing English football's response to online racism. *Communication & Sport*, 7(1), 64-79. <https://doi.org/10.1177/2167479517745300>

- Koninklijke Nederlandse Voetbal Bond. (z.d.). Lederwerving & -behoud. Geraadpleegd op 4 januari 2024, van <https://www.knvb.nl/assist-bestuurders/leden#:~:text=Ruim%201%2C2%20miljoen%20Nederlanders,voor%20een%20voetbalwedstrijd%20of%20training.>
- Lenartowicz, M., & Karwacki, A. (2005). An overview of social conflicts in the history of Polish club football. *European Journal for Sport and Society*, 2(2), 97-107. <https://doi.org/10.1080/16138171.2005.11687771>
- Museum Sjoel Elburg. (2021, 16 februari). *Ajax en de joden*. Geraadpleegd op 17 april 2024, van <https://sjoelburg.nl/ajax-en-de-joden/>
- Nitschinsk, L., Tobin, S. J., & Vanman, E. J. (2022). The disinhibiting effects of anonymity increase online trolling. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 25(6), 377-383. <https://doi.org/10.1089/cyber.2022.0005>
- Nederlandse Omroep Stichting. (8 april 2015). *Onderzoek antisemitische spreekkoren FC Utrecht*. Geraadpleegd van <https://nos.nl/artikel/2029163-onderzoek-antisemitische-spreekkoren-fc-utrecht>
- Poulton, E. (2016). Towards understanding: Antisemitism and the contested uses and meanings of ‘Yid’ in English football. *Ethnic and Racial Studies*, 39(11), 1981-2001. <https://doi.org/10.1080/01419870.2016.1140791>
- Schwarz-Friesel, M. (2019). ‘Antisemitism 2.0’—the spreading of Jew-hatred on the World Wide Web. *Comprehending and confronting antisemitism: A multi-faceted approach*, 1, 311-38. <https://doi.org/10.1515/9783110618594-026>
- Seijbel, J., van Sterkenburg, J., & Oonk, G. (2022). Expressing rivalry online: antisemitic rhetoric among Dutch football supporters on Twitter. *Soccer & Society*, 23(8), 834-848. <https://doi.org/10.1080/14660970.2022.2109800>
- Seijbel, J., van Sterkenburg, J., & Spaaij, R. (2023). Online football-related antisemitism in the context of the COVID-19 pandemic: a multi-method analysis of the Dutch Twittersphere. *American behavioral scientist*, 67(11), 1304-1321. <https://doi.org/10.1177/00027642221118286>
- Silverman, D. (2011). Credible qualitative research. In *Interpreting qualitative data. A guide to the principles of qualitative research*, 4th Ed. 360-385.
- Spaaij, R. (2008). *Hooligans, fans en fanatisme: een internationale vergelijking van club- en supportersculturen*. Amsterdam University Press. <https://doi.org/10.5117/9789053568149>
- Stratton, J. (2015). Playing the Jew: anti-Semitism and football in the twenty-first century.

- Jewish Culture and History*, 16(3), 293-311.
<https://doi.org/10.1080/1462169X.2015.1129701>
- Sun, H., & Ni, W. (2022). Design and application of an AI-based text content moderation system. *Scientific Programming*, 2022, 1–9. <https://doi.org/10.1155/2022/2576535>
- Van Arkel, D. (2009). The drawing on the mark of cain. A Socio-historical analysis of the growth of Anti-Jewish Stereotypes. *Amsterdam University Press*.
<https://doi.org/10.5117/9789089640413>
- Vasodavan, V., DeWitt, D., Alias, N., & Noh, M. M. (2020). E-moderation skills in discussion forums: Patterns of online interactions for knowledge construction. *Pertanika Journal of Social Sciences and Humanities*, 28(4), 3025-3045.
<https://doi.org/10.47836/pjssh.28.4.30>
- Verhoeven, J., & Wagenaar, W. (2021). Appealing to a common identity: The case of antisemitism in Dutch football. In *Football and Discrimination* (pp. 141–151).
<https://archive.jpr.org.uk/object-1812>
- Verloove, J., Kros, K., & Broekroelofs, R. (2022). *Online discriminatie in het voetbal. Omvang, aard en aanpak van online discriminatie tegen contractspelers in het Nederlandse betaald voetbal*. Movisie. Geraadpleegd op 22 januari 2024, van https://www.movisie.nl/sites/movisie.nl/files/2022-07/Online_discriminatie voetbal.pdf
- Wallet, B., (2017). *Christendom en antisemitisme: tweeduizend jaar confrontatie*. Uitgeverij Boekencentrum.
- Wright, S. (2006). Government-run online discussion fora: Moderation, censorship and the shadow of Control1. *The British Journal of Politics and International Relations*, 8(4), 550-568. <https://doi.org/10.1111/j.1467-856x.2006.00247.x>
- Zannettou, S., Finkelstein, J., Bradlyn, B., & Blackburn, J. (2020). A Quantitative Approach to Understanding Online Antisemitism. *Proceedings of the International AAAI Conference on Web and Social Media*, 14, 786–797.
<https://doi.org/10.1609/icwsm.v14i1.7343>

Bijlage A – Codeboek thematische analyse

Naam variabele	Codering	Extra toelichting
Impliciet/expliciet	0 = impliciet; 1 = expliciet	Impliciet: afkortingen, of verwijzingen naar WO2 of bijv. Hamas, zonder daarbij direct het woord jood, neus of vergelijkbaar te noemen)
‘Jood’ in negatieve context	0 = niet; 1 = wel	Het woord jood of vergelijkbaar, maar ook vergelijkbaar als smouzen
Uiterlijke stereotypering	0 = niet; 1 = wel	Worden als 'neuzen' of 'snavel', of andere uiterlijke stereotypen over joden
Gericht naar anderen dan Ajax	0 = niet; 1 = wel	Valt onder: KNVB, scheidsrechter, werknemers ESPN, werknemers NOS
Gericht naar specifieke Ajacieden	0 = niet; 1 = wel	Bijvoorbeeld: huidig speler Steven Berghuis, ook oud-spelers zoals Sjaak Swart
Verwijzend naar spreekkoren	0 = niet; 1 = wel	Spreekkoren die te horen zijn in stadions zoals 'wij gaan op jodenjacht' of 'joden lopen altijd weg' of 'hamas, hamas, joden aan het gas', of verwijzingen naar dergelijke spreekkoren
Verwijzend naar WO2 of Hamas	0 = niet; 1 = wel	Bijvoorbeeld verwijzingen naar de Holocaust of de deportatie van Joden, of het noemen van de naam van terreurgroep Hamas

Bijlage B – Topic list interviews

Topiclijst interviews moderators voetbalfora

1. Introductie onderzoeker, uitleg onderzoek en informed consent
2. Introductie deelnemer en platform
  - a. Kan je jezelf even voorstellen?
  - b. Welke rol heb je zelf bij dit platform?
  - c. Hoe lang ben je al in dienst bij dit platform?
  - d. Kan je het platform/de website kort introduceren?
    - i. Hoeveel mensen werken er bij dit platform?
      1. Hoeveel mensen doen dit op vrijwillige basis?
    - ii. Op welke content richt het platform zich?
    - iii. Hoeveel bezoekers heeft het platform?
    - iv. Hoeveel mensen hebben een account op uw platform?
    - v. Hoe wil het platform zich in de toekomst ontwikkelen?
3. Commentsectie en moderatie
  - a. Hoe lang is het al mogelijk om als gebruiker te reageren onder artikelen van het platform?
    - i. Waarom is hiervoor gekozen?
  - b. Worden deze commentsecties gemodereerd?
    - i. Waarom wel/niet?
    - ii. Welk beleid/welke regels worden hierbij gehanteerd?
      1. Eventueel: zijn er sancties verbonden aan niet-toegestane reacties? Zo ja, welke?
    - iii. Eventueel: Als comments worden verwijderd, hoe wordt bepaald wat wel en niet kan?
      1. Wat zijn de reacties op/effecten van het verwijderen van comments en de daaraan verbonden straffen?
    - iv. Eventueel: Wat zien jullie als comments die niet geplaatst kunnen worden?
      1. Hoe wordt er omgegaan met racistische, discriminerende of antisemitische reacties? Hoe pakken jullie dit aan?

- v. Eventueel: Met hoeveel moderators wordt dit gedaan? Hoe worden mensen aangewezen als moderator?
    - c. Zijn moderators opgeleid om dit de commentsectie te beheren? Zo ja, op welke manier?
      - i. Is het lastig om te bepalen welke reacties wel en welke niet verwijderd worden?
      - ii. Is het met het aantal moderators werkbaar om alle topics te modereren?
    - d. Merken jullie verschillen bij het modereren op basis van het onderwerp van het artikel? Bijvoorbeeld dat bepaalde onderwerpen meer reacties uitlokken. Hoe uit dat zich?
    - e. Merken jullie een ontwikkeling door de tijd heen? Is moderatie meer of minder nodig geworden? Moet er meer of minder verwijderd worden?
      - i. Worden reacties heftiger?
4. Afronding, ruimte voor vragen of extra uitleg

Bijlage C – Transcript interview FR12

Interviewer

De opname start en dan loopt die nu. Nogmaals, dankjewel dat je deel wilde nemen.

Participant FR12

Ja, geen probleem.

Interviewer

Zou je eerst iets over je rol bij het platform willen vertellen? En over het platform zelf.

Participant FR12

Ja, nou, FR12 is een Feyenoord gerelateerd voetbalplatform. De F staat voor Feyenoord en de R staat voor Rotterdam. En de 12 staat voor de twaalfde man, het legioen. Die vraagt, die krijgen we vaak.

En ik ben hoofdredacteur. Dus ik ben verantwoordelijk voor de berichten die online komen. Ik controleer berichten van andere redacteurs of mensen die berichten schrijven.

En tegelijkertijd beheer ik alle social media kanalen. Dus dit zijn de Instagram, Twitter, Facebook. Dat is eigenlijk, wat we alleen maar gebruiken.

En daar ben ik ook mee begonnen, drie jaar terug. Bijna drie jaar terug, met eigenlijk alleen social media. Dus toen, nou, ik werd gevraagd om de thuiswedstrijden te doen. Dus ja... Daar kwam ik voor. En toen al snel groeide dat naar heel social media beheren.

En ja, op een gegeven moment gaat dat een beetje vervelend, natuurlijk.

Ja, dan blijf je thuis voor wedstrijden om alleen foto's op Instagram te plaatsen. Dat wordt saai, zeg maar.

Interviewer

Ja, snap ik. Zocht je meer uitdaging?

Participant FR12

Ja, dus daarna gingen we naar op zoek. En toen, nou ja, dan is bij een voetbalplatform waar berichten online worden gezet op een website de logische andere stap: berichten schrijven.

Eigenlijk zonder ervaring ingestapt. Ik had helemaal geen idee hoe dat me af zou gaan. Maar toen kwam ik er eigenlijk snel achter, nou ja, dat ging wel heel goed.

En dus toen ben ik gewoon op normale basis af en toe bijvoorbeeld onder 21, dus het oudste jeugdelftal, ben ik verslag van gaan doen. Eigenlijk ben ik op die manier begonnen. En dat ging eigenlijk ook zo dusdanig goed dat ik, nou ja, kon nog wel meer op gaan pakken. En zo ben ik er steeds verder in gegroeid. Ja. En ben ik op een gegeven moment gegroeid tot hoofdredacteur. Dus nu stuur ik het clubje aan. Vooral omdat ik ook gewoon de meeste tijd heb.

Interviewer

Want met hoeveel zijn jullie?

Participant FR12

Ja, we zijn een groepje van zes mensen. Dus dat is echt klein. En onder die zes vallen ook onze designers voor bijvoorbeeld Instagram.

En daar kiezen we eigenlijk bewust voor. Omdat we merken... Ja, juist om in zo'n klein clubje te schakelen en nou ja, en door een compact team te houden, kunnen we heel snel schakelen van: 'wie zet dit online?'. We hoeven hele grote planningen te gaan maken met wie wanneer werkt.

En daarbij komt, ja, deels is het op vrijwillige basis, als je niet genoeg oplevert, zeg maar. En wij zijn nu met het clubje dat we op zich allemaal dingen gewoon dusdanig goed schrijven, dat niet twee mensen hoeven tegen te lezen of iets. Dat hoeft niet meer.

En dan is het de moeite waard dat het ook een vergoeding kan krijgen. En dat, ja, dat is veel makkelijker merken wij met mensen motiveren. En ja, dus eigenlijk dat.

Een groepje van zes mensen. En dat bevalt eigenlijk prima. In de zomer dan is het altijd wel even aanpoten.

Interviewer

Ja, met veel transfernieuws natuurlijk ook.

Participant FR12

Ja, dat is altijd wel even pittig. Dan hebben we wel regelmatig de gedachte van: 'er moet iemand bij'. Maar we hebben het ook wel eens een aantal keer geprobeerd dan met vrijwilligers erbij. Alleen dan, ja, op het moment dat je wil dat iemand kan, dan kan diegene niet. En ja, je kan ook niet dwingen, want iemand doet het vrijwillig.

Interviewer

Ja, nee, dat is logisch. Maar die kern van zes, die krijgen wel nu allemaal vergoedingen op dit moment?

Participant FR12

Ja. Dus dat, en ik weet niet hoe dat officieel naar buiten is gecommuniceerd. Officieel is het een supportersplatform. En ja, het is logisch met het aantal hoeveelheid reclames dat er een vergoeding achter zit.

Interviewer

Ja, zeker. Ja, het is ook best wel, het ziet er professioneel uit, het is best een groot platform. Dus ja, dan snap ik wel dat dat een kleine vergoeding tegenover staat.

Participant FR12

Ja. Nee, dus dat, en bijvoorbeeld onze concurrent 1908. Ja. Die doen meer communiceren met, dat ze het op vrijwillige basis doen. En dat geloof ik ook wel, want die zijn gewoon nog echt nog wel een stuk kleiner.

Interviewer

Ook wat minder lang al bezig toch? Voor mijn gevoel?

Participant FR12

Ja, heel veel veel minder lang. Ja, die doen ongeveer sinds dat ik kwam, dus ik denk sinds drie jaar. En wij bestaan sinds 2006. Dus dat.

Interviewer

Iets meer een gevestigde naam.

Participant FR12

Ja, ja, dat is wel gewoon een groot verschil. En dan is het ook lastig om met ons mee te gaan concurreren natuurlijk, vanuit hun oogpunt bekeken

Interviewer

Ja, dat kan ik me voorstellen. Dan, hoeveel bezoekers heeft jullie platform? Weet je dat ongeveer?

Participant FR12

Ja, als in leden of, want we hebben 40.000 leden, heb ik net even voor je opgezocht. Om en nabij de 40000.

Interviewer

Dus 40000 mensen met een account. En wat houdt dit precies in?

Participant FR12

Met een account, ja. En als je een account hebt kan je dus reageren onder nieuwsberichten en op ons forum. En als je een account hebt kan je bijvoorbeeld, we hebben na afloop van een wedstrijd kunnen bezoekers de spelers beoordelen.

Zo'n soort functie kan alleen als je bent ingelogd. Er zitten een aantal dingen aan. En natuurlijk het belangrijkste is dat je kan reageren. En dat, daar komen we denk ik zo nog op. Maar dat is ook iets waarmee we proberen enigszins een vergrendeling op te zetten. Dat je niet zomaar alles op de site kan zetten en niet iedereen zomaar kan reageren zonder dat we enigszins een beeld hebben wie ze zijn. En dat we wel, ja, je moet een e-mailadres bijvoorbeeld achterlaten als je dingen wilt reageren. En dat zien wij.

Interviewer

Ja. Ja, want hoe zie je, is qua account aanmaken alleen een e-mailadres of hoe ziet dat er verder uit?

Participant FR12

Je deelt je naam en gebruikersnaam. Gebruikersnaam, nou ja, dat heb je met je analyse vast gezien. Dat zijn niet de echte namen van mensen. Ja, dat houden ze redelijk anoniem. En als je ziet hoe ze reageren is dat misschien wel verstandig.

Interviewer

Af en toe wel goed ja, denk ik zo.

Participant FR12.

En ze laten wel een e-mailadres achter. Ja. Wachtwoord. Ja, wachtwoord dat kunnen wij natuurlijk niet zien. Maar een e-mailadres kunnen wij wel zien. En dat staat gewoon uiteraard goed beveiligd. Nou, zoals dat hoort. Maar dat hoor je achter te laten en dan heb je nog een aantal opties op je profiel met dingen als favoriete speler, favoriete quote, favoriete opstelling. Daarmee kunnen mensen echt hun profiel een beetje personaliseren.

Interviewer

En doen jullie daar nog iets mee of is dat gewoon echt meer gewoon voor de gebruiker zelf, of krijgen ze daardoor af en toe wat meer content gepusht of zo?

Participant FR12

Nee. Eigenlijk doen wij dat niet zodanig gepersonaliseerd. We hebben wel aan het begin, ja, met die favoriete opstelling, hebben we dat ooit, dat je dat in een bericht kon zetten met dit is de favoriete opstelling van mensen. Ja. En dan ook percentages van hoeveel er, kiezen voor die persoon op die positie, zeg maar. Maar dat, ja, dat is dan op het begin leuk en dat verwatert dan ook een beetje in de loop van de tijd. Dat hebben mensen ook gezien. Dus daar doen we nu eigenlijk niks mee.

Interviewer

En waarom is ervoor gekozen om mensen te kunnen laten reageren?

Participant FR12

Ja, dat is echt een hele goede vraag. Dat is echt ver van mijn tijd gebeurd. Maar dat is, ja, ik weet natuurlijk wel hoezo we het nu willen. En dat is gewoon ook om de levendigheid op de site te krijgen. En dat er een beetje, ja, echt een community ontstaat. Want dat vinden wij wel heel gaaf.

Zeker als we kijken naar bijvoorbeeld dus 1908. Daar is dat gewoon een stuk minder. En dat vinden zij, zij zien het als iets wat hun uniek maakt. En dat hebben ze ook misschien gelijk in. Want er staat geen onzin onder die artikelen. En dat is echt, echt voetbalinhoudelijk. En daarom breekt het bij ons regelmatig aan dat het over hele andere dingen gaat. Ja, dat is wat je persoonlijke voorkeur heeft.

Maar zo is FR12 in de loop der jaren gewoon gegroeid. Want we hebben het nu een jaar of tien volgens mij reacties. In de eerste paar jaar is dit echter niet zo geweest. En dan weet ik eerlijk gezegd niet hoezo dat dan niet is geweest. Of dat het dan komt omdat je gewoon geen account kon aanmaken en die hele optie er niet was. Dat zou prima kunnen. Dus ja, sowieso hebben we het nu tien jaar. En dat, ja, wat we er zelf echt meerwaarde aan vinden is dat je ziet dat er gewoon mensen komen. Dat er bezoekers zijn. Dat er levendigheid is op de website en het platform.

Interviewer

Ja, dus echt die community interactie.

Participant FR12

Ja, dat vinden wij echt wel, dat maakt ons ook echt uniek. En op een bepaalde manier de reacties. Die soms een beetje over de scheef gaan. Maakt ons ook uniek.

Ik bedoel, we hebben de voorpagina van de Telegraaf er ooit mee gehaald. Dat is misschien, als je dat er ooit nog in wilt verwerken in je scriptie. Is dat nou wel interessant.

Interviewer

Wat stond er daar?

Participant FR12

Ja, daar stonden allemaal reacties verzameld, van wat mensen hadden gereageerd. Ja, dat waren geen positieve dingen.

Interviewer

Ja, dat kan ik me voorstellen.

Participant FR12

Dus dat, ja, en dan in die zin: negatief in het nieuws komen is ook in het nieuws komen. Ja. En dat, ja. Het is wel naamsbekendheid uiteindelijk.

En er komen ook veel voetbal inhoudelijke reacties, hè. Dat moeten we ook niet vergeten. Het is niet alleen maar negatief. Het overgrote deel zijn in principe hele normale reacties.

Participant FR12

Dus, gelukkig ook voetbal inhoudelijk, en dat vinden we ook mooi aan zo'n, aan de reactiemogelijkheid. Je ziet gewoon dat het leeft, en de voetbal inhoudelijke reacties, en het communitygevoel, dat vinden wij ook belangrijk. Ja. En daar staan we ook voor, eigenlijk.

Interviewer

Ja, logisch. Je past ook wel bij een club als Feyenoord.

Participant FR12

Ja, klopt. Ja, vind ik ook.

Interviewer

Oké. En dan, ja, het gaat uiteindelijk om de commentsecties, dus laten we daar wat meer op in gaan zoomen. Worden deze gemodereerd?

Participant FR12

Deels.

Interviewer

Deels. Hoe bedoel je dat?

Participant FR12

Ja, het werd in het verleden echt wel meer gemodereerd, door echt 'fysieke' mensen. Zij gingen dan gewoon alle reacties langs. Alleen in, nou ja, ik denk sinds een jaar of twee, drie, vier, zoiets, zijn de reacties zo niet normaal veel geworden. En is dat gewoon echt niet meer te doen en niet meer bij te houden. En vroeger was dit wel het geval, de reacties waren gewoon veel minder, en we waren ook gewoon, we waren minder groot. We zijn in de afgelopen jaren gewoon echt heel veel gegroeid. Ook door het succes van Feyenoord. Dat helpt echt wel.

Interviewer

Ja.

Participant FR12

Ja, en toen werd het eigenlijk niet meer te doen om alles bij te houden. Nee. Dus een andere medewerker en ik kijken nog wel regelmatig door de reacties heen.

Want het is ook, als er tikfouten in de artikelen staan, zijn ze ook zo kritisch dat dat in de comments staat. Dus dat is echt wel handige feedback. Ja, klopt. Je wordt er niet vrolijk van, want het wordt niet op een leuke manier gecommuniceerd. Maar het werkt wel.

Dus we kijken er regelmatig in op die manier en dan zie je, ja, dan zie je ook snel genoeg dingen staan die niet helemaal door de beugel kunnen, dus dan kunnen we het gewoon verwijderen. En dat doen we wel eens. En we hebben natuurlijk gewoon een, echt een systeem erachter zitten dat bepaalde woorden filtert. En daarop worden heel veel mensen gebanned.

Interviewer

Ja, oké. Want hoe werkt zo'n systeem dan?

Participant FR12

Ja, we hebben heel veel woorden geselecteerd. Waarvan wij vinden, ja, dat dat niet kan.

Interviewer

Ja.

Participant FR12

En dan moet je me niet gaan vragen om heel veel woorden te noemen.

Interviewer

Dat hoeft ook zeker niet. Maar om wat voor een dingen gaat het dan vooral?

Participant FR12

Ja, dat zijn scheldwoorden als, nou ja, de ziektes. Die staan allemaal daarop. Maar ook dingen als, en dan weet ik niet zeker in welke vorm het staat, maar met Nouri natuurlijk van Ajax.

Interviewer

Ja.

Participant FR12

Dat is echt wel een ding geweest onder Feyenoord supporters om daar opmerkingen over te maken. Dat gebeurt helaas nog steeds. Dat is helaas nog een ding, ook op ons platform. En daar hebben wij wel echt geprobeerd om, ja, ook daar die woorden enigszins te blokkeren. En dat, ja, heeft volgens mij effect. Maar mensen weten er ook om het systeem heen te zeilen. Want ja, als je, om een voorbeeld te

noemen, het woord 'kanker' hebt. Ja. Dan kan je ook de klinkers weglaten en dan ben je er ook, zeg maar. Of een afkorting gebruiken.

Interviewer

Ja, de afkorting gebruiken.

Participant FR12

En die afkorting staat volgens mij ook wel op de shadowlijst. Maar ja. Als je de, als je er 'anker' zet en de 'k' ervoor met een spatie, dan heb je het ook.

Interviewer

Dat lijkt me lastig

Participant FR12

Ja. Veel mensen, die zijn natuurlijk creatief genoeg om daar iets van te maken. Ja, precies. Maar we doen ons best om in ieder geval de makkelijke dingen, zeg maar, eruit te filteren. En dat heb ik even opgezocht en dat heeft meer dan 1400 bans opgeleverd. Dus er zijn nu momenteel meer dan 1400 mensen gebanned.

En dan bestaat er uit een shadowband, een time-out en een permanente ban. Dus we hebben drie verschillende opties.

En een shadowband, ja, dat spreekt denk ik voor zich, maar dat, dan kunnen mensen dus gewoon reageren en dan denken zij dat er reactie geplaatst is, alleen niemand ziet de reactie.

Interviewer

Ah, oké.

Participant FR12

Ja, dus dat houdt mensen nog wel een soort van op het platform en mensen denken dat ze er een soort van bij horen, alleen inmiddels, mensen zijn ook niet achterlijk en die zien dat er geen likes zijn, want je kan liken op een bericht.

Interviewer

Ah, dus die zien geen interactie op hun bericht?

Participant FR12

Die zien geen interactie komen op een bericht. En dan, ja, dan nemen ze wel door van, hier zit iets niet helemaal goed.

Interviewer

En dat is de lichtste vorm van de ban neem ik aan?

Participant FR12

Ja. Ja.

Interviewer

En krijgen zij daar via de mail dan, die ze opgeven, een melding van?

Participant FR12

Van een shadowband niet.. En van zo'n permanente ban, ja, dat zien ze wel. En volgens mij zelfs in een pop-up melding zelfs, als ze reageren, dat was in ieder geval vroeger wel zo. En we hebben ook, we kunnen zelfs een heel IP-adres bannen. Dat deden we alleen, dat, ja, dat gebeurt nu niet. Dat deden we wel eens toen we nog echt handmatig modereerden.

Want dat kan ook fout gaan, daar zitten natuurlijk nadelen aan. Als in, als op een gezin meerdere mensen kijken, en van 1 iemand denken wij, die moet eraf, die moeten we hier niet hebben en we geven die een IP-ban. Alleen kunnen andere mensen op dat IP-adres ook niet meer op de site. Die zien dezelfde melding, over dat de opmerkingen die ze plaatsen niet kunnen, terwijl zij echter niet de opmerkingen hadden geplaatst.

Interviewer

Ja.

Participant FR12

Ja, dat is iets scheefs. Dus dat, dat gebeurt nu eigenlijk niet meer. En nu zijn het eigenlijk vooral die drie dingen.

En dan time-out, ja, dat is, als er iets, iemand meerdere keren iets simpels doet, dan is het even, voor een onbepaalde tijd, even eraf. En dan deblokken we dat weer na een tijdje.

Interviewer

Hou je daar op een bepaald termijn voor aan, of?

Participant FR12

Nee, nee, nee. En vaak ook gewoon, als we een keer een mailtje krijgen van diegene, of een Instagram bericht, dan, ja, ik bedoel, we zijn ook niet de moeilijkste. We willen meer gewoon enigszins beperken.

Interviewer

Even een signaal afgeven, zo van, dit ging eigenlijk iets over de schreef.

Participant FR12

Ja. Precies, ja. En ik bedoel, als die time-out, als dat na twee dagen is, prima. Maar als dat, kijk, wij missen hem ook niet als die er nooit meer terugkomt. In de commentsectie. Want die nieuwsberichten leest hij toch wel. En zo niet. Ja, die ene persoon missen we ook niet, zeg maar. Dus op die manier proberen we wel, ja, enigszins alles te beperken. En dat is lastig, maar, ja.

Interviewer

En wat voor, voor wat voor dingen worden dan de permanente, de zwaarste ban, uitgedeeld?

Participant FR12

ja, in principe is de zwaarste denk ik een IP. Ja. Maar wij zien, wij zien dat niet zo echt in die zo'n strikte verdeling. Dat staat niet helemaal los van elkaar. En dat doen we ook gewoon op gevoel. Als we zien, ja, we herkennen echt wel heel veel gebruikers. Van mensen die vaker reageren. En op een gegeven moment, ja, als ze echt op de persoon gaan spelen, dat vind ik vooral, dat dat niet kan. Als ze op de persoon iemand gaan uitschelden, of bedreigen, weet ik het. Dan is het klaar

Interviewer

En is dat dan echt spelersspecifiek gericht, of heel breed, gewoon een persoon in de voetballerij waar het dan precies bij dat artikel om gaat, of zo?

Participant FR12

Ook. Maar dat gaat ook op een hele andere manier. Dat ze in het forum zelf elkaar onderling aanvallen. Het zijn soms ook een stelletje gekken bij elkaar, zeg maar. Die, en dan onderling gaan ze elkaar bedreigen. En dat, ja, dat vind ik niet helemaal op een voetbalplatform passen. Nee. Aan de andere kant, het past er wel bij, want dat is helaas wel de voetballerij die een beetje die kant op gaat. Het wordt ook in stadions steeds gekker.

Interviewer

Ja, klopt.

Participant FR12

Ja, dus in die zin is het ook wel, het gaat met de tijd mee, ons platform. Dus dat is positief misschien. Of niet. Het is hoe je het ziet.

Interviewer

Het is hoe je het ziet inderdaad.

Participant FR12

Ja, nee, dus dat is natuurlijk, ja, dat is echt niet fijn. Maar dat, het is een beetje op gevoel. Als iemand meerdere keren, als we dat zien, dat die meerdere keren zulke reacties plaatst, dan doen we een permanente ban. En dan, een permanent is ook niet dusdanig permanent, dat we het nooit meer kunnen deblokken. Maar dan zijn we er wel voor een langere tijd even vanaf, zeg maar.

Interviewer

En wat voor reacties komen daarop als mensen een ban ontvangen? Krijg je daar nog feedback van terug?

Participant FR12

Ja, vaak wel. Ja, dus dat zijn via Instagram berichten dat 'het echt nergens op slaat, er gebeurt niks'. Maar ook via de mail. En die mailtjes, die heb ik dan niet. Maar ja, als je die in je scriptie wil gebruiken, dan kan ik die even opzoeken.

Interviewer

Nou, nee, denk ik niet nodig hoor, dat mag ik niet gebruiken vanwege privacyvoorwaarden.

Participant FR12

Ja, precies. Ja, nee, maar dat zijn, ja, dat zijn dus echt mailtjes van dat het echt nergens op slaat. Maar ook gewoon uitschelden, dat kan ook prima gebeuren.

Interviewer

Nee, want ik had bijvoorbeeld al de FC Utrecht moderator gesproken. Ja. En die heeft, ja, die gaat echt nog heel erg, omdat het iets kleiner en behapbaarder is, gaat hij deze alle topics gewoon door. En als hij dan een ban uit dit krijgt, die ontving hij echt bedreigingen gewoon af en toe. Ja. Dus ik was benieuwd hoe dat ook bij jullie zat?

Participant FR12

Ja, dat is bij ons ook wel zo, maar zij kennen de persoon daarachter gelukkig niet. Dus Nee. En dat vind ik dan, ja, daar lig ik echt niet wakker van, zeg maar. En voor zover ik weet, andere medewerker ook niet. Want andere medewerker is ook niet zo.

Maar achter mijn naam, die gaan ze niet zo snel achterkomen. Dus ik heb ook nooit persoonlijk bedreigd gevoeld. Dus dat, daar hebben we ook bewust voor gekozen trouwens. Want we hadden vroeger altijd boven het nieuwsbericht staan wie het bericht heeft geschreven. Ja. En dat hebben we niet meer. ook mede daarvoor dat dat gewoon, die anonimiteit, dat is een stuk fijner werken.

En als het een goed artikel was, was dat op de persoon ook leuk, Want dan krijg je complimenten. Maar er zitten vaak ook nadelen aan. Ook. En voor mij hoeft het ook qua privacy niet echt.

Interviewer

Nee. Logisch. En dan, je had het al over op de man afspelen, dat je dat graag liever niet ziet op het platform. En hoe kijken jullie aan tegen racistisch, discriminerende en antisemitische opmerkingen?

Participant FR12

Ja, vind ik uiteraard vreselijk. Daar is uiteraard geen plaats voor. Alleen, ja, daarbij komen we wel dat dat is echt lastig om geautomatiseerd te blokkeren.

Dat is eigenlijk niet te doen. Want ja, waar begin je? Want ja, ga je het woord joden blokkeren? Als je een normale opmerking wil plaatsen, is dat, vind ik niks gek aan het woord joden ansich, natuurlijk. En, Ajacieden noemen zichzelf joden. Dus ja, hoe ga je daarmee om? En dat is natuurlijk even iets van deze tijd, maar je hebt ook hele andere dingen. Iets racistisch, dus iets als ‘neger’, om een voorbeeld te noemen, dat hebben we wel geblokkeerd. Maar ja, ook daar weten ze natuurlijk omheen te zeilen. En iets als ‘zwart’, ja, dat ga je niet kunnen blokkeren.

Interviewer

Nee, in een normale context is daar niks mis mee natuurlijk.

Participant FR12

Nee. Nee, en in een normale context is op zich met het woord ‘neger’, ja, ik weet niet zeker, maar volgens mij ook niks mis. Nou, weet ik niet hoe dat in deze tijd precies gaat, of ze dat echt fijn vinden, die bevolkingsgroep

Maar goed, ja, we hebben dit liever natuurlijk echt niet. Dat lijkt me duidelijk. Alleen, dat is echt lastig om te gaan filteren. Dan moet je dus echt alles gaan lezen en in de context dingen gaan zien. En daar hebben de mankracht simpelweg niet voor.

Interviewer

Nee, dat lijkt me ook wel vrij lastig. Maar zoals met bijvoorbeeld, dan om even het antisemitisme eruit te halen, Is het lastig om te bepalen waar de grens ligt qua wat dan meer naar Ajax is gericht en waar dan net het wel over het randje heen gaat en het antisemitisch wordt beschouwd?

Participant FR12

Ja, voor mij persoonlijk niet. Want ik lees natuurlijk nu ook wel de reacties. En ik zie het, ja, ook wel voorbij komen. En als ik dat te ver ga, verwijder ik die reactie. Zo simpel is het ook.

En dat, daar speelt wel bij, we zijn wel een clubje met Feyenoorders. Ja. En de een iets meer die-hard dan de ander. Dus ik denk wel dat er vroeger, toen bestond FR12 pas net en was het kleinschaliger. Minder vaak in het nieuws, minder als een soort bron gebruikt. En toen stonden er reacties die te ver gingen, ik denk dat je als je terug gaat zoeken dat je die reacties nog kan vinden. En die zijn gelezen door moderators. Want we waren toen, dat zijn gewoon berichten waar maar 100 reacties stonden. En nu is het gemiddeld richting de 1000 reacties per bericht. Dat is gewoon een groot verschil.

Interviewer

Ja.

Participant FR12

En daar, ja, als het te ver ging is dat wel geblokkeerd of gebanned. Maar ik kan niet uitsluiten dat als het iets richting Ajax was, dat dat er ook nog op staat.

Want dan zijn we ook, ik in principe dan wat minder, maar we zijn ook een clubje Feyenoorders.

Interviewer

Oke. En nu, want ik heb dus specifiek ook gefocust op de topics rond de wedstrijden tegen Ajax. Ja. En dan specifiek die wedstrijd die toen in de Arena gestaakt werd. Dus die beide topics samengevoegd om de hele wedstrijd te pakken. Ja. Maar ja, daar gaat het om 10.000 reacties of zo meer in totaal. Volgens mij 15.000 heb ik uiteindelijk geanalyseerd. Dat lijkt me niet meer te doen met de hand? Ja.

Participant FR12

Nee, dat zijn inderdaad de liveblogs en dan valt dit nog relatief mee. Want we hebben ook echt wel dat het gewoon naar de 30.000 reacties of zo kan zijn. Omdat dan gaan ze gewoon helemaal los.. En daarbij komt wel de wedstrijd tegen Ajax of ja, de grote wedstrijden is ook wel tijdens de wedstrijd zelf minder reacties. Omdat mensen die wedstrijden zelf echt kijken in een café of in een kroeg. En dus niet echt op FR12 zitten. Dit is ook zo bij bijvoorbeeld de bekerfinale, dat zijn niet onze momenten.

Interviewer

Nee, oké.

Participant FR12

En dan achteraf komen de bezoekers naar onze site. Maar niet ook tijdens de wedstrijd.

Interviewer

Nee, oké.

Participant FR12

Dus dat is misschien interessant om mee te nemen.

Interviewer

Ja, ik kan, als ik nu zo terugdenk. Ik zag ook heel veel, echt een heel groot deel van de reacties was ook nog voor de aftrap, zeg maar. Voor de wedstrijd. Al heel vroeg. Daar zag ik inderdaad al, dan dacht ik. Ah, ik ben nu bijna aan het einde. En dan zitten er echt nog wat. Zijn er echt zeker nog wel drie, vierduizend reacties gewoon.

Participant FR12

Ja dat kan goed. Want we starten de liveblog een uur of... Ja, dat wist ik toch. Uur of vijf gemiddeld van tevoren op. Ja. En dan de ene keer is het drie. En dan de andere keer is het zes.

En ja, bij zo'n klassieker doen we het natuurlijk zover mogelijk van tevoren. Want dan gaat de spelersbus vertrekt nog. Zo'n ontwikkeling rondom het stadion. Alles komt erbij kijken. Ja. En dat levert natuurlijk reacties op. En dat weten we ook heel goed.

Het bericht van de Ajax, dat levert gezeik op. Dat levert andersheid type reacties op. Ja, en dat... Dat doe je helemaal niks aan. En daar zijn we ook een Feyenoordplatform voor.

En als mensen echt neutrale reacties willen zien, dan moeten ze naar een VI of een Voetbalzone gaan.

Interviewer

Want je zegt dat... Zie je dan die reacties die wellicht, door sommigen als antisemitisme worden gezien, zie je dat als wel als antisemitisme of jodenhaat?

Participant FR12

Nee, dat is wel echt gericht op de Ajacieden hoor. Ja. Dat zijn echt niet... Kijk, er zijn dan dingen als dat ze Joden uitschelden. Ik denk dat voor neutrale bezoekers dat als antisemitische dingen gezien kan worden. Ja. Of kan overkomen. Maar dat is echt 100% bedoeld naar de supporters dus van Ajax toe. Ja.

En dat is inderdaad een goeie. Want ik zou dat dus... Ja, op een bepaalde manier laat je dat staan op het forum, omdat het richting Ajax is. En Ajax noemt zichzelf nou eenmaal Joden.

Interviewer

Ja.

Participant FR12

Dus dat is hetzelfde als... Ik denk als je een Ajax Show had geïnterviewd, dan hebben ze daar reacties als rotkakkerlakken gehad, zeg maar. En dat is dan op een andere vorm, want een kakkerlak, ja, die ga je niet beledigd voelen, maar het principe in hetzelfde. Het is een meer een bijnaam voor de ander.

Participant FR12

En een jood, dat is dan ook gewoon een groep mensen. Ja. Dus in die zin is dat lastiger, denk ik.

Interviewer

Ik begrijp wat je bedoeld. En daar zie je tegen Feyenoord heel veel verwijzingen naar de Tweede Wereldoorlog, over wat toen in Rotterdam is gebeurd.

Participant FR12

En dat... Ja. Dat. Ik moet zeggen, dat vind ik dan anders. Dat zou ik, als dat bij ons zou zijn, zou ik dat erger vinden, want dat vind ik dus wel te ver gaan. Dat is niet meer op echt op de supportersgroep gericht. Daar ligt voor mij wel een grens. En dat is nu makkelijk zeggen wat een andere platform is.

Interviewer

Nou, je kan zo ook wat voorbeelden laten zien. Zulke reacties [met verwijzingen naar de Tweede Wereldoorlog] staan ook bijvoorbeeld bij onder de live topics. Die verwijzingen staan er wel.

Participant FR12

Bij ons ook?

Interviewer

Ja.

Participant FR12

Oké. Ja, Dat mag niet. Dat gaat veel te ver. En dat is dus een nadeel van die live topics. Ja, dat is zijn zo bizar veel comments. Dat gaat achter elkaar door. Dat is lastig te modereren.

Interviewer

Het is gewoon niet meer te modereren eigenlijk. Nee. Zeker met een kleinere club, kan ik me voorstellen dan.

Participant FR12

Nee dat kunnen we gewoon niet bijhouden.

Interviewer

Nee.

Participant FR12

Het is ook wel een verschil bij tegen welke club Feyenoord speelt, dat is wel een verschil. En bijvoorbeeld bij Volendam. Ja, dan gaan ze op het dorp spelen natuurlijk.

Interviewer

Zo weten ze altijd wel iets te pakken.

Participant FR12

Ja. Alleen op het dorp spelen is dat iets wat vervelend is. Daar vind ik dan... Daar trek ik niet per se een grens. Er is niet een strakke grens, vind ik. Nee.

Interviewer

Het is niet zwart-wit?

Participant FR12

Nee. Nee. Het is niet dat we een handboek hebben met hier ligt een grens.

Interviewer

Nee.

Participant FR12

En waar je... Als je over een vissersdorp gaat praten, ja, dat interesseert mij dan ook minder dan als je teruggaat naar het verleden, met de oorlogen en hele groepen over een kam scheert.

Mensen bij Volendam, die zullen overal die geluiden horen, zeg maar. Dus ja, dat vind ik niet dat bij ons... Dat die grens bij ons ligt, zeg maar.

Interviewer

Nee. En dan hebben we dan specifiek de oorlog. Daar waren wat verwijzingen bijvoorbeeld naar. Maar ook bijvoorbeeld de verwijzingen naar Hamas, de terreurgroep. Welke kant valt dat op? Hoe zien jullie dat?

Participant FR12

Ja, maar dat kan niet. Dat kan niet. Dat is wel simpel. Dat is wel simpel. En ik ben ook benieuwd wat je eigenlijk nog meer hebt. Want ik heb zelf misschien ook geen idee wat er allemaal staat. Zeker onder die live topics. Nee. Dat weet ik ook gewoon niet.

Interviewer

Ik wil er zo wel even doorheen. Dat is goed. Ik heb een Excel-tje open.

Participant FR12

Oh ja, interessant. Bijvoorbeeld, ja, dat is dan 'Hamas, Hamas, Joden aan het gas. Dat is natuurlijk... Dat gaat er nergens over. Dat kan niet.

En ik ben eerlijk gezegd enigszins verbaasd dat dat kan. Want ik had Hamas wel als een woord bij ons beschouwd als dan op de 'ban-lijst' stond. Blijkbaar is dat dus niet zo.

Maar ik vind dat dat bij ons prima op de lijst met woorden kan staan. Want wanneer ga je op een voetplatform over Hamas praten? Dat hoort niet.

Interviewer

Ja, misschien is het een open deur. Misschien heb je hem net al wel wat beantwoord.

Merken jullie bij verschillende onderwerpen of topics dat reacties erger of ja, minder door de beugel kunnen?

Participant FR12

Ja, maar daar zijn we ook wel bewust van hoor. Ja. En soms plaatsen we dat dan ook bewust. En dat hangt ook heel erg af van de titel. Je kan met een titel heel erg sturen in een mening van iemand.

En we doen natuurlijk echt heel veel overnemen. Het gaat van podcasts tot live blogs tot transfernieuws. Weet ik het. Dat gaat echt heel breed.

En daar kan je dus... Ja, zoals ik zei, daar kan je echt heel erg in sturen met hoe je zelf bijvoorbeeld een titel en een inleiding schrijft.

En we weten bijvoorbeeld bij een Valentijn Driessen, als je daar iets van plaatst en dan zet je Driessen in de titel met een beetje een gek citaat, dan wordt die gast helemaal afgemaakt. Dat weten we. Alleen, ja, waar ligt de grens?

Want het levert ook views op. En uiteindelijk draait het bij ons natuurlijk wel gewoon... We zijn een soort bedrijf. Of we zijn een bedrijf. Ja. En het draait om weergave en inkomsten. Dus waar trek je inderdaad die grens.

Interviewer

Ja. En ik snap, ik kan me ook wel voorstellen dat het lastig is. Maar uiteindelijk is het iets anders. Het is niet iets wat hij wel gewoon heeft gezegd en het echt nieuws is.

Participant FR12

Daarom. Hij zegt het wel gewoon. Ja. En dat is eigenlijk niet ons probleem. Dus ja. En wij doen zelf geen, we doen zelf geen opiniestukken schrijven of zo. Of geen columns. Want dat kan je natuurlijk zelf ook heel erg sturen. En dat doen we niet.

Interviewer

Dus... We zitten echt niet vanuit externe bronnen, het nieuws.

Participant FR12

Ja. In principe wel. Ja. We hebben wel een aantal eigengemaakte dingen. Maar dat zijn echt geen dingen waarmee we kunnen sturen. Eigenlijk zijn dat meer achtergrondverhalen.

Interviewer

Gewoon aanvullende content is dat meer.

Participant FR12

Precies. Ja. Precies.

Participant FR12

Nou daar... En ja, met Ajax leeft natuurlijk altijd extra reacties, extra sensatie op. En Aboutaleb, de burgemeester van Rotterdam, ligt er niet goed op. Dus een bericht met hem in de titel gaat sowieso niet goed. Burgemeester maken nou eenmaal besluiten vanwege de veiligheid, maar grote groepen supporters zijn het hier nou eenmaal vaak niet mee eens.

Interviewer

Ja, merken jullie dat het door de tijd heen, want je had het net bijvoorbeeld over dat in stadion de gebeurtenissen verergeren en meer gekke dingen plaatsvinden. Merken jullie dat het op het forum en platform ook erger wordt?
Worden de reacties heftiger?

Participant FR12

In een grote lijn wel. Want vroeger hadden wij echt niet zo... Ten eerste niet zoveel reacties. Hm. Maar ook niet zo... Toen werd er gewoon onderling met elkaar... Die gasten kenden elkaar.
En vroeger organiseerden we een barbecue, een FR12-barbecue, met mensen van het forum die konden gewoon komen. En ja, dat moest je je nu niet voorstellen. Dat gaat gewoon niet.

Interviewer

Dan kan je je Ahoy afhuren.

Participant FR12

Ja, sowieso is dat te groot. Maar wil je ook niet met die gasten allemaal bij elkaar komen? Want ik weet gewoon niet meer wie erop zit dan. En dat wisten we vroeger. Hadden we daar een prima beeld van. En dat is het nu niet meer.

Interviewer

Nee.

Participant FR12

Dus in die zin... Ja, het verandert zeker. Het wordt heftiger. Ja. Zeker heftiger dan een aantal jaar geleden.

Alleen, of het helemaal meespeelt met de trends, dat weet ik niet. Je ziet bijvoorbeeld zo'n Frank Pauw die bondsvoorzitter kan worden. Dus natuurlijk in stadion zie je daar spandoeken van. Ja, die gaat op onze site, wordt die ook niet heel erg geliefd. Dus in die zin zie je wel dat het gewoon... Het is actueel. En of het dan heftiger wordt nu per se, dat weet ik niet. Dat idee heb ik niet. Dat het nu... Nu ik zag

van het weekend ook bij PSV dat gemaskerde gasten dan na afloop dat veld gegaan. Ja, waarom heb je je masker op? Zulke dingen vind ik echt wel bizar. En zo erg ontwikkelt het zich bij ons niet, volgens mij. Dat idee heb ik niet.

Interviewer

Ja, ik ben wel redelijk door mijn vragen heen. Nog een afsluitende vraag. Waar willen jullie in de toekomst met het platform naartoe? Wat is jullie toekomstplan?

Participant FR12

Ja, dat... Dat is bij onszelf ook een beetje de vraag. Het is eigenlijk een soort droom om een soort Feyenoord-talkshow te hebben. Dat lijkt ons wel echt heel gaaf. Alleen... Of dat een realistisch iets is, dat vraag ik me heel erg af. Er zijn natuurlijk wel veel Feyenoord-podcasts. Maar wij willen ze echt wel met beeld. We hebben natuurlijk een perfect platform daarvoor om zoiets in beeld te brengen.

Interviewer

Ja.

Participant FR12

Alleen... Of dat realistisch is, weet ik niet. Waar we wel weer terug naar zouden willen, want dat hebben we vroeger wel gedaan, is rapportages. Bijvoorbeeld voor het stadion. Mensen interviewen en dat soort dingen. Daar willen we wel graag mee heen. En op die manier gewoon ook jonge journalisten de kans geven. Het is echt een fantastische platform om jezelf te ontwikkelen. Uiteindelijk is dat natuurlijk wat wij heel gaaf vinden. Sommige gasten gaan naar echt grote platforms en merken. En voor ons is het jammer, maar onze designer is nu weer terug bij 433. Dat vind ik heel gaaf. Om gasten een podium te bieden. Om verder te kunnen ontwikkelen. En dat maakt het voor ons lastig. Want ze gaan weg. Maar goed. Dat vind ik wel gaaf.

Interviewer

Ja, tuurlijk.

Participant FR12

Dus op die manier wil ik eigenlijk op zoveel mogelijke manieren een podium bieden voor jonge journalisten om verder te ontwikkelen. En dat... Eigenlijk is dat misschien wel waar wij heen willen. Algemeen samengevat. En... Ik denk dat het makkelijkste kan met een cameraman en een journalist neerzetten voor De Kuip, dat dat heel leuk is. Alleen vindt meest zulke gasten en er moet iets van apparatuur zijn. Dus dat ligt nog eventjes ver weg denk ik. Maar dat ligt wel op de planning.

Interviewer

Ja oké, mooi. En qua moderatie, zouden jullie ooit weer terug naar het aannemen van moderators of ligt dat niet in de lijn der verwachting?

Participant FR12

Nou wat voor jou misschien wel gaaf is om te weten is, wij zijn bezig met een AI model te ontwikkelen waarbij bijvoorbeeld woorden zoals bijvoorbeeld kanker en zulke ziektes, als die gewoon echt in een normale zin staan en dus echt gewoon erbij horen, dat die dan gaat herkennen dat dat dus in een normale zin is en niet om uit te schelden of dat soort dingen. Met zo'n model zijn we bezig. Het moet dan veel breder gaan natuurlijk. Dus ook bijvoorbeeld met joden. Zulke soort dingen. Alleen ja, ik weet niet, ik heb geen idee wat daar het tijdsbestek van is, hoe lang dat duurt. Totdat het echt ingezet kan worden. Ja dat weet ik niet zeker, maar dat is wel iets waar we mee bezig zijn. Dus op dat gebied is dat wel een toekomstdoel of perspectief.

Terug naar moderators. Ik denk het eerlijk gezegd niet, daar zijn we gewoon te groot voor. En wij gaan niemand betalen om onze reacties te lezen. En of iemand er vrolijk van wordt, dat denk ik niet. Iemand die vrijwillig reactie van wil lezen, ja, ik denk niet dat iemand daar gelukkig van wordt. En als iemand

wel zo gek is om wat te willen, ja dan is die welkom hoor. Dan mag die reacties gaan beheren. Prima. Maar ik denk niet dat dat een realistische gedachte is.

Interviewer

Nee, dat kan ik me heel goed voorstellen.

Participant FR12

Dus vooral AI, Ik denk dat dat een mooi iets kan betekenen voor ons.

Oh en dus nog een beetje algemeen dingen ik had, dat ik misschien dat jij dat nog wel handig vindt om te weten. Zo had ik de afgelopen maand, ik kon alleen mijn eigen dingen zien. 118 berichten. Ja. Dat levert dan 98.000 reacties op. Zo. Dus dat is gemiddeld 800 reacties per bericht. En dat gemiddeld 800 dat kan je wel over alles zien. En dat is dan bij het ene wel een stuk meer dan bij het andere. En het hangt natuurlijk heel erg af van hoe lang het bericht uit elkaar is geplaatst.

Interviewer

Hoe bedoel je dat?

Participant FR12

Als daar een uur tussen zit, zit daar een kwartier tussen. Ik probeer er zelf wel veel op te letten dat mensen gewoon de tijd hebben. Ik vind ook qua weergave is het denk ik beter als een bericht een half uur en dan pas de volgende in plaats van een kwartier. Anders wordt er misschien overheen gelezen over wat kleinere berichten. Bericht waar 200 reacties op staan. Ja, daar gaan mensen niet schelden. Nee. Er gaan gekke dingen.

Participant FR12

Ook bepaalde dingen slaan anders aan. Bij voorbeeld en bericht geplaatst van FC Rijnmond. Dat is een praatprogramma over Feyenoord en Sparta en Excelsior dan.

Interviewer

Dat is dat programma waar Kramer vaak aanschuift toch?

Participant FR12

Ja, ja. En ook een Harry van der Laan. Nou ja, dat is een gast die komt vaak met een beetje domme uitspraken, zeg maar. En ja, dat zien mensen ook. En dan reageren ze weer op een achterlijke gast. Ja. Zulke dingen. Ja, ik vind dat niet te vergaan. En ergens is dat ook de vrijheid van meningsuiting. Dus ja, als iemand hem een achterlijke gast vindt, ja, wie ben ik dan om die te blokkeren?

En dan krijg je, dan ligt de grens bij bedreigingen en dat soort dingen. Dat gaat te ver. Dat vind ik niet op een platform thuishoren.

Interviewer

Juist.

Participant FR12

Dus, nou, je merkt heel veel verschil in soorten berichten. En als je de live blogs hebt geanalyseerd, dan zie je daar denk ik de gekste dingen voorbij komen. Ja. Wat ook echt op de persoon gericht zal zijn. Als een scheidsrechter een gekke beslissing vraagt, dan wordt die scheidsrechter bijvoorbeeld gescholden. Zulke soort dingen.

Interviewer

Ja.

Participant FR12

Als een keeper wat achterlijks doet, wordt die keeper bijvoorbeeld gescholden. Daar ben ik me bewust van. Maar dat is, ja, gewoon niet bij te houden.

Interviewer

Logisch. Ik heb verder geen vragen meer, als jij nog vragen hebt dan kan je deze stellen, anders zal ik de opname zo stoppen.

Bijlage D – Transcript interview FCUtrecht.net

Interviewer

De opname loopt. Hartstikke bedankt dat je tijd voor me wilt maken. Ik doe onderzoek naar voetbalfora en naar de commentsecties, hoe fans daar met elkaar praten, hoe het daar er aan toe gaat en hoe deze gemodereerd worden. Ik ben vooral gefocust op eventuele racistische, antisemitische of discriminerende patronen. Nu heb ik ook op jullie forum twee live topics onderzocht, de wedstrijden van Utrecht tegen Ajax. Graag zou ik met jouw toelichting mijn gevonden resultaten kunnen plaatsen in een context. Zou je allereerst wat over het platform kunnen vertellen?

Participant

Ik geprobeerd om 15 jaar geleden een supportersplatform op te zetten voor FC Utrecht-supporters, die voor alles en iedereen toegankelijk is. En dat iedereen de vrijheid krijgt om te reageren, middels een nickname. Ik heb zo getracht om te bereiken dat iedereen gewoon normaal zijn mening kan geven onder de geplaatste nieuwsberichten. Ik heb echter wel het een en ander bij moeten stellen, omdat ik wellicht iets te naïef was. Ik ging er namelijk vanuit dat mensen beter met deze vrijheid om zouden kunnen gaan. Dat blijkt helaas niet voor iedereen het geval.

Interviewer

Oh, hoe bedoel je dat? Worden er veel ongepaste reacties geplaatst?

Participant

Nou ja, ik het forum moeten bijstellen met voorwaarden waar ze aan moeten voldoen, waar ze toestemming voor moeten geven en waar ze zich aan moeten houden. Dat is redelijk waterdicht, maar ondanks het feit dat mensen die verklaring hebben ondertekend, blijkt het dat er toch nog steeds mensen zijn die niet met die vrijheid om kunnen gaan. Ik heb inmiddels gemerkt dat negatieve uitingen over FC Utrecht of medewerkers van FC Utrecht niet getolereerd worden door veel mensen. Bij zulke comments kreeg ik vaak de vraag waarom ik zulke reacties niet weghaal. Als ik het dan weghaalde, kreeg ik vaak opmerkingen en mails: of ik wel helemaal weet waar ik mee bezig was. Het heeft me de grootste moeite gekost om dit bij mensen erdoor te krijgen. En sommigen zijn het nog niet met me eens.

Interviewer

Waar komt dit dan door? Doordat ze denken dat jij dan die vrijheid wegneemt?

Participant

Nou een voorbeeld, over de technische directeur van FC Utrecht, daar is vaak veel discussie over. Die man kan niet veel goed doen bij de fans en mensen plaatsen beledigende reacties over hem of geven hem bijnamen. Anderen vinden dan weer dat ik dit weg moet halen, maar dit gaat wel in tegen mijn beginvisie, van het feit dat iedereen vrij moet zijn om te kunnen reageren en zijn mening te kunnen delen. Nouja, daardoor zijn mensen afgehaakt en ik heb geprobeerd om daar een oplossing voor te vinden.

Interviewer

Ja. En hoe zag dat eruit?

Participant

Allereerst met dus de voorwaarden. Maar dat was niet voldoende. Daarna heb ik een meldsysteem ingebouwd in het forum. Op het moment dat mensen constateren dat anderen zich niet aan de voorwaarden houden, kunnen ze dit melden. Hier krijg ik dan een mail van, waardoor ik kan controleren of de melding terecht is en of ik er wat aan moet doen. Het is echter ondoenlijk geworden voor mij om alle reacties te lezen.

Interviewer

Logisch, want doe je dit alleen?

Participant

Het beoordelen van reacties doe ik vrijwel in mijn eentje. Het meldsysteem zorgt ervoor dat mensen het kunnen doorgeven als iets echt niet kan. Dan kan ik er daarna naar kijken. En over het algemeen moet ik zeggen: racistische uitingen vallen heel erg mee, dit komt niet vaak voor. Daarnaast heb ik ook een systeem in de site gebouwd die ervoor zorgt dat bepaalde woorden niet in reacties geplaatst kunnen worden. Bijvoorbeeld het woord 'kanker' of woorden die erop lijken, kunnen niet geplaatst worden. Maar ik heb er wel echt mijn handen vol aan.

Interviewer

Dat kan ik me voorstellen.

Participant

Ik doe dat moderaten namelijk helemaal alleen. In dat opzicht is het echt een uit de hand gelopen hobby van mij. Dat is ook niet erg, een hobby mag tijd kosten. Alleen had ik nooit gedacht dat het zoveel tijd zou kosten.

Interviewer

Oke, en merk je dat het door de tijd heen erger is geworden, of ik het al vanaf het begin op het zelfde niveau als nu?

Participant

Nou, er zijn als het ware twee kampen ontstaan. Een kamp die vind dat er geen kritiek geleverd mag worden op spelers of medewerkers van FC Utrecht, en een kamp die vind dat dat wel kan en dat ook doet. Het is heel lastig om daar een goede middenweg in te vinden. Wat mij betreft mag je echt wel kritiek hebben op een speler als diegene een strafschop mist of op een technisch directeur een aankoop doet die achteraf een dramatische voetballer blijkt te zijn. Daar mag je wat van vinden en daar mag je wat van zeggen. Ik ga er vanuit dat mensen dat op een normale manier kunnen zeggen.

Daarnaast, ik hou sowieso geen leeftijden bij. Ik weet niet hoe oud sommigen reageerders zijn, maar je kan vaak aan de tekst wel zien of je te maken hebt met een volwassen man of een jongetje van 12. En die jongetjes van 12 hebben de neiging om alles maar te roepen waar ze zin in hebben. Daardoor krijg je hele vreemde discussies. En als je die aanspreekt via mail, dan hebben ze natuurlijk een grote mond. Kom je ze dan in het echt tegen, durven ze plots niks meer te zeggen, want dan zijn ze niet meer anoniem.

Interviewer

Komt dat door de anonimiteit denk je?

Participant

Absoluut, absoluut. We hebben 1 keer per jaar een forumavond bij de club. Dan komen we met 100 man samen. Dat heb je geluk als op zo'n avond 3 man hun mond open durven te doen. In zo'n face-to-face setting is het heel anders, dan durft niemand zijn of haar mond open te trekken. Ja was misschien ook wel een stomme verwachting, maar dat ik er zoveel tijd aan kwijt ben en dat er elke keer zoveel commotie ontstaat, verbaast me nog steeds iedere keer.

Interview

En uit interesse: heeft u ooit een soort training in het modereren gehad? Of had u er al ervaring mee?

Participant

Nee helemaal niet.

Interview

Dus u beoordeeld het volledig op uw eigen inschatting van wat wel en niet door de beugel kan?

Participant

Ja precies.

Interviewer

In mijn onderzoek heb ik mij gericht op de wedstrijdtopics rondom wedstrijden tegen Ajax, omdat ik mij in het onderzoek vooral focus op antisemitisme en antisemitische uitingen op voetbalfora. Komt dat veel voor?

Participant

Op zich vind ik het nog wel mee vallen, omdat men weet dat er dan meldingen gemaakt zullen worden door andere gebruikers en ik er dan naar ga kijken. Ik heb ook een tijd gewerkt met een bansysteem, van IP-adressen, maar dat is technisch gezien heel erg moeilijk. Sommigen roepen al heel snel: 'geef die gast toch een ban!', maar die beseffen niet dat sommige gebruikers in staat zijn om een proxy-server of een vpn-verbinding te gebruiken, waardoor het IP-adres gewoon niet meer te achterhalen is. Ik heb dan niet meer de kans om mensen echt buiten te sluiten. Daarnaast heb je mensen die handmatig hun nickname wijzigen, om zo een straf te ontwijken.

Maar over Ajax: De uitslag van de wedstrijd is ontzettend bepalend voor de soort reacties die je binnenkrijgt. Maar, natuurlijk is het ook zo dat de wedstrijden tegen Ajax aanzienlijk meer reacties oproept dan een doorsnee wedstrijd. Echter, mensen weten ondertussen wel dat op het moment dat er kreten als 'hamas' genoemd worden, dat ze van de site worden gegooid.

Interviewer

Ja, en hoe bepaal je dat wanneer dit gebeurt, waar ligt de grens? Is dat lastig?

Participant

Nou het moet wel duidelijk zijn. Kijk op het moment dat er antisemitische spreuken op de site gezet worden, is het voor mij geen enkel probleem om het in te schatten en mensen te verwijderen. Wat wel een probleem is, is dat Ajacieden zichzelf 'Joden' noemen. En dat betekent dat op het moment dat supporters bijvoorbeeld zingen 'Joden gaan eraan!', wordt dat door heel veel mensen als stuitend ervaren. Maar ja, als je het in die context bekijkt, is het ook nog enigszins te begrijpen: Joden is een geuzennaam voor Ajax, ze zingen zelf 'superjoden' en dat soort teksten, en dan nemen ze het Utrecht-supporters kwalijk wanneer er wordt gezongen 'Joden gaan eraan!' of 'Wie niet springt, die is een Jood!'.

Interviewer

In eerdere onderzoeken komt dit ook naar voren, waar fans verklaren dat zij dit meer zien als

‘voetbalgrappen’ of in ieder geval een haat naar de tegenstander en niet als echt antisemitisch. Hoe zie jij dit?

Participant

Ik denk dat je dat meer moet zien in de context van ‘voetbalgrappen’. Nogmaals, zolang Ajacieden zichzelf ‘Joden’ blijven noemen, werk je dit een beetje in de hand. Daarnaast, ben ik er van overtuigd dat sowieso voetbalsupporters amper beseffen wat voor een schade ze aanrichten en enkel denken dat ze bezig zijn met het een beetje ‘sarren van de tegenstander’. Kijk en dan wordt het lastig in hoe ver ik moet gaan. Sommige uitingen zijn simpel te beoordelen en te verwijderen. Maar op het moment dat er gezegd wordt: ‘Joden gaan eraan!’, wordt het lastiger. Het gaat inderdaad ver, maar aan de andere kant is het te verklaren.

Interviewer

Ik kan die uitleg zeker begrijpen. Maar uit mijn onderzoek kwamen tussen de platformen en zag ik bij FCUtrecht.net veel minder schokkende en kwetsende reacties, amper eigenlijk. Toch verschillen de clubs qua cultuur en sentiment richting Ajax weinig. Komt dit dan toch door het streng modereren?

Participant

Nouja, ik probeer al die jaren dat ik er mee bezig ben heel erg te sturen op de manier van reageren. Daardoor ben ik veel bezoekers kwijtgeraakt, omdat ze het niet eens zijn met de manier waarop ik het doe. Maar ik heb uiteindelijk voor mijn eigen weg gekozen, het is mijn website, en ik bepaal wie erop mag en wie niet. In principe mag iedereen erop, mits ze zich normaal gedragen.

Interviewer

Je gaf net aan dat je mensen soms banned of een waarschuwing geeft. Hoe reageren mensen hierop?

Participant

Nou ik heb een bepaald systeem. Je kan een gele kaart krijgen, wat als een soort waarschuwing dient. Je kan een rode kaart krijgen, waardoor je als gebruiker een paar maanden wordt uitgesloten en je kan definitief gebanned worden, dan kom je er helemaal niet meer op. Op het moment dat mensen een rode kaart krijgen, krijg ik al vrij snel de reactie van: ‘ik zie dat ik er niet meer op kan, was het nou echt zo erg, dit was niet mijn bedoeling.’ Op het moment dat je mensen dus aanspreekt of buiten sluit, gaan ze zich realiseren dat ze toch te ver zijn gegaan. En vaak, in 80% van de gevallen, na zo’n normale reactie, kan ik mensen gewoon weer toegang geven en gaat het vaak daarna ook veel beter. De manier waarop het nu gaat werkt dus wel, het is alleen jammer dat er zoveel commotie over is. Nogmaals, mensen nemen mij of kwalijk dat ik niet genoeg doe of mensen nemen mij kwalijk dat ik reacties eraf haal die ik te ver vind gaan, wat ze dan weer overdreven vinden. Je moet stevig in je schoenen staan om hier mee om te kunnen gaan, maar ik denk zeker dat het de laatste jaren erg goed lukt.

Interviewer

Dat snap ik. Ik ben door mijn vragen heen, super bedankt voor je tijd, dan ga ik nu de opname stopzetten.